

de Sportwereld

NUMMER 26

APRIL 2002

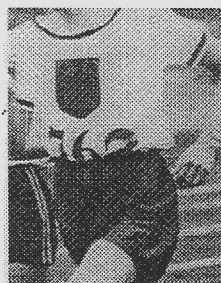

Vrouwensport: de beginperiode
Triatlongeschiedenis
Zwemkoningin Rie Mastenbroek
De Oranjes en sport
McEnroe - Tyson - Maradona

Magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport

Inhoud Sportwereld Nummer 26:

Nieuwsberichten	3
Etymologie triatlon	4
Historisch besef	5
Lezersbrieven	6
Congres sportsociologie	7
Overzichtstentoonstelling	9
Protest bij entree vrouwen	10
Enfant terribles	13
Boekverslagen	15
Column Van de Vooren	17
Stichtingnieuws	18
Rie Mastenbroek	19
5 vragen aan	23

Kleding in 1928 tijdens de Olympische Spelen.

Rie Mastenbroek vers uit het bad.

REDACTIONEEL

Eva Hogenbirk

Er is weer veel gebeurd in de afgelopen maanden: ex-PSV'er Ruud van Nistelrooij brak een oud voetbalrecord (namelijk acht keer op rij scoren voor Manchester United), er waren mooie sporthistorische documentaires op televisie (voetbal, Muhammad Ali –die 60 jaar werd) en de 19e Olympische Winter Spelen zijn net afgelopen. Ter ere van de Olympische Spelen een interview met de zwemkoningin van de Olympische Zomer Spelen van 1948: Rie Mastenbroek. Mark Westershuis interviewde haar naar aanleiding van het Oral History Project van Theo Stevens. U zult regelmatig interviews van dat project terugvinden in De Sportwereld.

Ook Koos Steendijk-Kuiper publiceert vanaf dit nummer geregeld voor ons sporthistorisch blad. Zij schreef een artikel over protest en propaganda bij de entree van vrouwen in de sport. Daarnaast tikte debutant Rogier Verkade een stuk over de enfants terribles van de sportgeschiedenis. Vaste redactieleden Nico van Horn en Gerbrand Bakker doken dit keer in de historie van triatlon. Een sport die ontstond in de jaren '70-'80 van de vorige eeuw.

Jurryt van de Vooren wond zich in zijn column weer op, en dat deed ook een van onze lezers Ed Kluiters. Rest mij nog om Peter-Jan Mol (zie ook het stichtingnieuws) te bedanken voor al zijn bijdragen aan de rubriek met de nieuwsberichten, maar ook voor alle andere zaken waarmee hij ons en de stichting van dienst geweest is. Nieuws van de stichting is er ook weer, en uiteraard zijn er de gebruikelijke boekrecensies alsmede de Vijf Vragen Aan. Dit keer was Clemens Vollebergh (redactioneel medewerker van het dit voorjaar gestopte Nationaal Sport Magazine) zo vriendelijk zijn gedachten de vrije loop te laten. In het vorige nummer is een storende fout geslopen: het Nationaal Sport Magazine bestond zeventien jaar.

Kijkt u ook eens op onze nieuwe site:
www.desportwereld.nl!

Met vriendelijke groeten,
en veel lees- en sportplezier gewenst!

Eva Hogenbirk

Heeft u opmerkingen, ideeën of artikelen voor De Sportwereld dan kunt u mailen naar:
desportwereld@hotmail.com.

Niets uit De Sportwereld mag worden gereproduceerd, op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur. Mail voor aanvragen naar desportwereld@hotmail.com. De hoofdredactie heeft het recht om ingezonden brieven naar eigen inzicht in te korten of niet te plaatsen. □

NIEUWSBERICHTEN

Peter-Jan Mol

Drie tentoonstellingen

Oranje toen en nu

Onder deze naam is tot en met 10 april in de Rotterdamse archiefwinkel een tentoonstelling te zien over de geschiedenis van het Nederlands voetbalelftal. Zo'n honderd foto's en tekeningen zijn naast tientallen voetbalrelikwieën te bewonderen. De tentoonstelling is ingericht op initiatief van journalist en Oranjevolger Matty Verkamman, die door middel van het jaarlijks schrijven van een boek de bijna honderd jaar oude Oranjegeschiedenis nauwkeurig vastlegt. De Archiefwinkel is te vinden op de Coolsingel 91 en is geopend van maandag tot en met zaterdag van 11.00-17.00 uur.

Op bevroren water

Vanaf 8 februari is in het Nederlands Sportmuseum Olympion te Lelystad (meer nieuws over het Olympion op pagina 9 en 18) de expositie 'Glijdend door de tijd; op bevroren water' te zien. Door middel van tal van voorwerpen zoals natuurlijk schaatsen, maar ook startkaarten, ijshaken, gravures en affiches wordt een overzicht gegeven van de geschiedenis van de schaats, zijn makers en gebruikers. De expositie is tot stand gekomen in samenwerking met schaatshistoricus René Diekstra en is tot maar liefst 1 december te zien. Bel voor de openingstijden naar: 0320-261010.

Overzichtsexpositie Olympische schaatsers

Tegelijkertijd met bovengenoemde expositie is in Olympion ook een historische overzichtstentoonstelling met het Olympische schaatsen als onderwerp te zien. Hierbij zijn er naast affiches, fakkels en kleding ook foto- en filmfragmenten. De expositie loopt t/m 5 mei.

Studentenroeien

Niet de KSRV Njord uit 1874 te Leiden is de eerste studentenroeivereniging van Nederland geweest. Vast is komen te staan dat in Utrecht al voor 1874 roeivereniging 'De Vliegende Hollander' werd opgericht door P.A. van Schermbeek, lid van het Studentencorps. Het is echter nog niet helemaal duidelijk of dit ook een wedstrijdvereniging was. De eerste vermelding van de vereniging is te vinden in de 'Utrechtsche Studentenalmanak' van 1873. (Nico van Horn)

Sportbeurzen

Wie geïnteresseerd is in antiquarische sportboeken en zijn of haar collectie wil uitbreiden, doet er goed aan om eens een ruil- en verzamelbeurs voor voetbal- en wielrenboeken te bezoeken. Ons lid Bert Hulleman organiseert een aantal maal per jaar een beurs waar oude (maar ook nieuwe) boeken over vooral voetbal en wielrennen zijn te vinden. Daarnaast brengen de ruim veertig standhouders ook andere sportboeken mee op het gebied van Olympische Spelen, schaatsen, sport in het algemeen etc. Ook treft u op de bijna 150 meter tafel foto's, plaatjes, curiosa en allerhande andere zaken op sportverzamelgebied aan.

De eerstkomende beurs kan op 13 april van 10.00 tot 14.00 uur worden bezocht. De voetbalbeurs is in Bodegraven in het Parochiehuys, Doortocht 11. Parkeren is mogelijk achter de Albert Heijn. De zaal ligt op ongeveer 400 meter van het NS-station. Voor verdere informatie is Bert Hulleman te bereiken onder telefoonnummer 0578 - 616585 of via e-mail sportmedia@hetnet.nl. Wie naam en adres opgeeft krijgt tweemaal per jaar informatie over de beurzen. Uiteraard is Bert Hulleman zelf ook verzamelaar van sportliteratuur. Wielrennen, motorsport, voetballen, tafeltennis, schaatsen en Olympische Spelen behoren tot zijn zoekgebied. Hij beschikt ook over een kleine 800 dubbele sportboeken die te ruil of te koop zijn. Wie geïnteresseerd is in lijsten van doubletten kan hem ook schrijven via Postbus 152, 8160 AD in Epe.

Buitenlandse sportgeschiedenis

Op de site van Hickoksports is weer veel nieuwe informatie te vinden. Zo er is: de geschiedenis van de Tour de France, inclusief leuke lijstjes zoals een overzicht van schaatskampioenen, de geschiedenis van triatlon, en de 'Hall of Fame'. En dat allemaal op www.hickoksports.com. (Jurryt van de Vooren)

Kalender traditionele sporten

De Stichting Traditionele Sporten & Spelen geeft jaarlijks een evenementenkalender uit. De editie 2002 is inmiddels verschenen. Nieuwsgierigen die zelf willen meemaken hoe het er aan toegaat bij bijvoorbeeld steenwerpen of sliksleeën, vlegelen of hanenkraaien, vinden hier de belangrijkste wedstrijden overzichtelijk bij elkaar. Wie op één dag dertig verschillende disciplines wil zien of ook zelf wil beoefenen, moet op zondag 7 juli gaan naar de Dag van de Traditionele Sporten en Spelen in Delft. De kalender is in te zien op www.traditionelesporten.nl, of gratis aan te vragen bij het secretariaat van de Stichting Traditionele Sporten en Spelen: telefoon 015-2144919. (Wilfred van Buuren)

Terugkeer historische sport in Nederland

De Nederlandse Real Tennis Bond (NRTB) wil binnen een jaar een squash-hal in Wassenaar ombouwen tot een court voor het zogenaamde Real Tennis. Daarmee kan deze sport voor de eerste keer sinds 200 jaar weer op Nederlandse bodem worden gespeeld. Er is een bedrag van vier ton nodig.

Real Tennis is een combinatie van tennis, squash en schaken. De baan is ongeveer even groot als een baan voor enkelspel bij tennis. Er hangt een net in het midden van de baan, waar de bal overheen moet worden gespeeld. Tijdens de slagenwisseling mogen de spelers gebruik maken van de muren en van de aflopende daken boven de galerij naast de baan. Aan de achterkant van beide baanhalften zitten gaten, waar de bal mag worden ingespeeld. Wereldwijd bestaan er nog 35 banen, waarvan negentien in Engeland. In Nederland zijn er zeventig beoefenaars van deze sport, de nationale kampioenschappen kunnen nu eindelijk weer eens in eigen land worden gespeeld. (Jurryt van de Vooren) ■

ETYMOLOGIE VAN.... TRIATLON

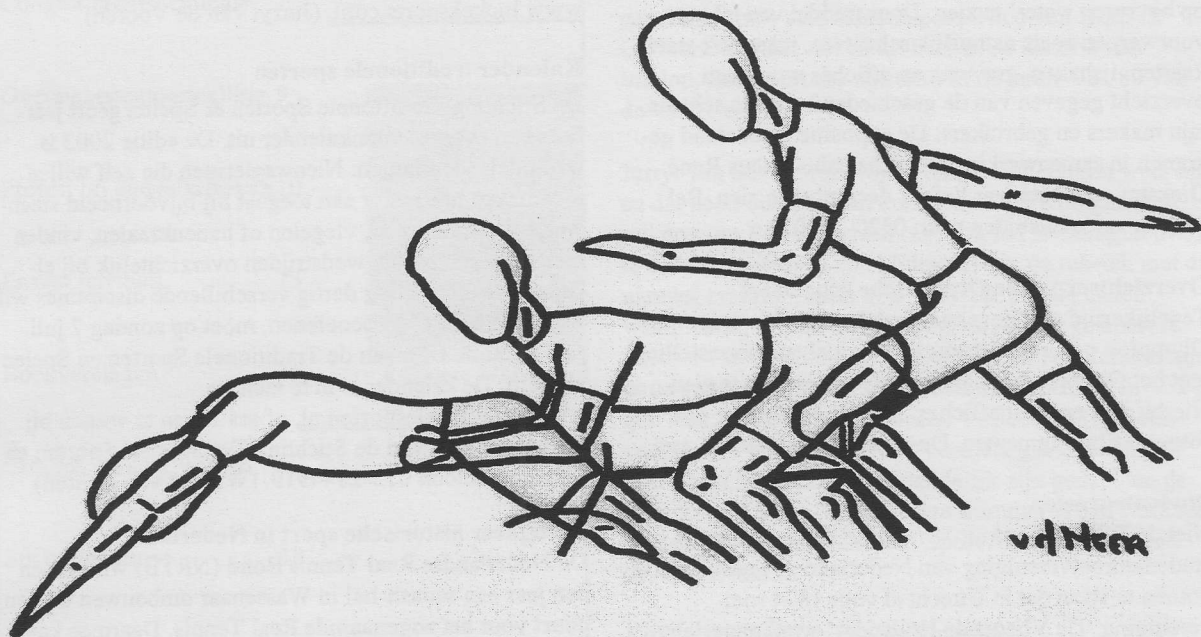
Gerbrand Bakker

Citius, altius, fortius staat er boven de poort van het Olympisch Stadion in Amsterdam en ik kijk altijd even naar die woorden als ik er op vrijdagavond ga atletieken. „Ja, ja, denk ik dan, ik heb het ook niet makkelijk, laat mij maar rondjes rennen. Sneller, hoger, sterker, méér, méér, méér. Zo bekeken is de triatlon een sport voor watjes.”

Het allereerste woord met '-atlon' was de pentatlon, de vijfkamp. De pentatlon was hét evenement tijdens de antieke Olympische Spelen. De atleten deden een hardlooptwedstrijd over de lengte van het stadion, sprongen ver, wierpen met de discus en de speer en de nummers 1 en 2 in het algemeen klassement na vier onderdelen gingen nog een potje worstelen. *Aleet*, het woord dat zorgt voor het '-atlon', is afgeleid van het Griekse *athlos*: 'zware inspanning' of 'wedstrijd' óf van *athlon*: '(prijs van een) wedstrijd'. De pentatlon is dus de basis van alle andere -atlons of -kampen die in de loop der tijd zijn ontstaan.

groepsversie: 600 meter steeplechase te paard, floretschermen, pistoolschieten, 300 meter vrije slag zwemmen en 4000 meter cross-countryloop. Met andere woorden: het woord pentatlon kan staan voor twee zéér verschillende sportevenementen. En dat is vreemd, want daar houdt het Nederlands niet van, het juist streeft naar één vorm, één betekenis.

Maar goed: de *triatlon*. Als er nieuwe sporten worden uitgevonden (en de triatlon is een tamelijk nieuwe sport) grijpen we graag terug op het Grieks, want dat geeft status. Het Griekse *trias* betekent 'drie'. Een triatlon is een driekamp: 3,8 kilometer zwemmen, 180 kilometer fietsen en een marathon. Achter elkaar, zonder pauze of een voedzame warme maaltijd. Een sport voor sportverwaasden, vandaar alle afgeleiden ervan: een kwartje triatlon, een achtste triatlon, aangezien niet iedereen sportverwaasd is. Zo kunnen ook mindere goden (of wijze mensen) zich wentelen in de Griekse glans.

Triatlon: illustratie door Gretha van der Meer.

Een vijfkamp werd op den duur beschouwd als niet zwaar genoeg. Mannen zagen de onderdelen graag verdubbeld en zo ontstond de *decatlon*, van het Griekse *deka*: 'tien'. Op een gegeven moment (vele, vele eeuwen na het ontstaan van de pentatlon) mochten ook vrouwen meedoen aan sportwedstrijden en voor vrouwen was een tienkamp net iets te veel van het goede. Maar er werd niet teruggegrepen naar de antieke vijfkamp, want die was blijkbaar weer net iets te licht. Toen ontstond de *heptatlon*, van het Griekse *hepta*: 'zeven'. Let wel: de zeven- en de tienkamp worden buiten uitgevoerd, tijdens indoor-atletiekwedstrijden doen vrouwen een pentatlon en mannen een heptatlon. Momenteel denken de meeste mensen die het woord vijfkamp of pentatlon horen trouwens eerder aan de moderne

Maar er worden nog meer cijfers gebruikt. We kennen ook de *biatlon*. Deze triatlon voor mensen met watervrees is een vreemde eend in de bijt, want dat woord is afgeleid van het Latijnse *bis*: 'tweemaal'. De Grieken zouden het een *duatlon* genoemd hebben, van *duo* (twee) en dat woord bestaat ook (maar niet in alle woordenboeken). Bijna iedereen noemt een triatlon zonder zwemmen een *biatlon*, maar dat mag eigenlijk niet. Die moet aangeduid worden met *duatlon*. Een echte *biatlon* is een loodzware wintersport: langlaufen en tussen het langlaufen door (met trilende armen en vingers) op een doel schieten.

Het wachten is op de *tetratlon*, *hexatlon*, *oktatlon* en *enneatlon*. Er zijn vast mensen die er een leuke sportieve invulling voor weten te bedenken. Een éénkamp heeft weinig zin, lijkt mij. □

HISTORISCH BESEF VAN... TRIATLON

Nico van Horn

Tijd: 22 januari 2002

Locatie: internet

Gesprekspartner: Rene Lammers, directeur Nederlandse Triatlonbond

Wanneer is de triatlonbond opgericht?

De triatlonbond dateert van 1987.

Hoeveel leden of verenigingen telt de bond?

De laatste telling van 31 december was 7660 leden, verdeeld over 92 verenigingen en 52 wedstrijdorganisaties.

Is iets gepubliceerd over de geschiedenis van de triatlon in Nederland? En wanneer is de sport begonnen?

De sport is in Nederland en Europa geïntroduceerd rond 1980 als een soort duursport-clinic (Den Haag). De initiatiefnemers (onder wie oud-voorzitter Joop van Zanten) waren betrokken bij de organisatie van de eerste triatlon in 1981 in Almere. Dit is de oudste triatlon van Europa! Uit de triatlon van Almere is de Stichting Triatlon Nederland voortgekomen. In 1987 is deze stichting ingeruild voor de vereniging Nederlandse Triatlon Bond. De triatlon van Almere wordt onder auspiciën van de NTB georganiseerd door de Stichting Holland Triatlon. De European Triatlon Union is opgericht in 1985. In 1987 is in Amsterdam de eerste internationale federatie (Triatlon Federation International) opgericht, maar in 1989 is door Noord-Amerikanen de tegenhanger opgezet.

International Triatlon Union (ITU) werd opgericht in het Franse Avignon. De ITU is uiteindelijk als enige wereldfederatie overgebleven. De eerste president, de Canadees Les McDonald is vanaf het begin zeer omstreden, maar staat nog steeds aan het roer van de ITU. Er bestaat ook nog een "commerciële" wereldfederatie: Triatlon World Corporation. Deze firma is de organisator van de Ironman-races, waarbij de Ironman van Hawaï ieder jaar het officiële wereldkampioenschap is.

In 1994, pas vijf jaar na de oprichting van de wereldbond, kreeg de triatlonsport al de Olympische status, waardoor triatlon in 2000 voor het eerst op het programma stond. Algemeen wordt aangenomen dat de triatlon zijn oorsprong kent op Hawaï, waar in 1978 een drietal bestaande evenementen gecombineerd werden.

Er zijn echter ook aanwijzingen dat rond 1974 een combinatie van zwemmen, fietsen en lopen al uitgevonden was in San Diego (VS). Maar de mythe 'Hawaï' is het meest gehoorde en geloofwaardige ontstaansverhaal. De triatlon van Hawaï wordt ieder jaar gehouden en wordt nog steeds gezien als het mekka van de sport.

Waar bevinden zich de archieven en zijn ze geïnventariseerd?

De archieven over en sinds de oprichting van de Nederlandse Triatlon Bond bevinden zich op het NTB-bonds-bureau in Nieuwegein.

Zijn er in het verleden of heden belangrijke Nederlandse triatleten geweest?

Nederland heeft ooit een wereldkampioen geleverd: Rob Barel op het WK Lange Afstand in 1994 (Nice). Barel is tevens meervoudig Europees kampioen en Nederlands kampioen op verschillende disciplines. In de prestigieuze triatlon van Hawaï reikte Barel ooit tot een vierde plaats. Nederland domineerde de triatlonsport in Europa met name in de eind jaren tachtig met Thea Sybesma, Katinka Wiltenburg, Ada van Zwieten, Ben van Zelst, Gregor Stam en Axel Koenders.

In de tweede helft van de jaren negentig verscheen een nieuwe lichterling. Frank Heldoorn en Jan van de Marel waren bekende namen op de lange afstand en wonnen beiden een aantal malen Almere. Beiden reikten ook tot top-10 klasseringen in Hawaï. Van de Marel werd in 1999 in Almere tevens Europees kampioen. Bij de dames werd Irma Heeren dat in dezelfde wedstrijd. Met Heeren is meteen de meest succesvolle dame genoemd. Zij werd in totaal vier maal Europees kampioene duatlon (run-bike-run), vier keer wereldkampioene duatlon en dus eenmaal Europees kampioene triatlon lange afstand. Op de Olympische Afstand (de kwart-triatlon) dateert het laatste grote succes van 1998, toen Wieke Hoogzaad Europees kampioen werd.

Wieke Hoogzaad in actie.

Eric van der Linden behaalde in 2000 en 2001 nog wel twee keer brons op het EK. Andere meest recente successen: Marianne Vlasveld: Europees kampioene wintertriatlon 2001; Marcel Laros: tweede op het WK Duatlon Sprint 2001 en dan nog Huub Maas die derde werd op het WK Duatlon lange afstand 2001.

Wat vind je van de berichtgeving in de media, de ruimte ervoor bedoel ik, en dan speciaal op de TV. Is er genoeg aandacht voor?

Iedere liefhebber van een kleine sport vindt ongetwijfeld dat de aandacht te weinig is. Je moet echter de realiteit niet uit het oog verliezen, je moet rekening houden met de marktwerking. Er zijn weinig beoefenaars van de triatlonsport, laat staan veel andere belangstellenden. Dan kun je niet verwachten dat de media regelmatig bij onze sport stilstaat. We proberen er uit te halen wat er in zit en daar zijn we vanuit die invalshoek niet ontevreden over.

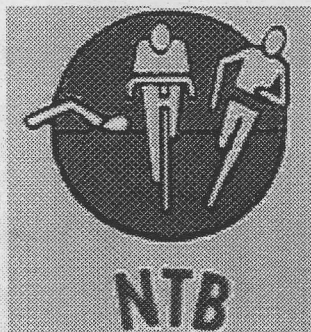
Nederland heeft weinig sportprogramma's/zenders, waardoor er weinig concurrentie is. De programma's die er zijn, springen natuurlijk in op de meest aantrekkelijke sporten (voetbal, tennis, schaatsen, wielrennen). Destijds leken de mogelijkheden met de oprichting van Sport7 ineens een stuk groter te worden voor kleine sporten, maar dat is toen helaas op niets uitgelopen.

Zijn er nieuwe ontwikkelingen binnen de sport aan te wijzen?

De belangstelling loopt terug. Het nieuwtje en de ultieme uitdaging zijn er een beetje af. Wereldwijd is de sport, mede door de Olympische Spelen groeiende, met name in landen die nu pas de sport ontdekken. Die krijgen nu het effect dat Europa/Nederland in de eind jaren '80/begin '90 kende. In Europa is sprake van een teruglopende tendens.

Hoe staat Nederland er internationaal voor?

In Europa doen we qua beoefenaars, kwaliteit van de wedstrijden en topniveau nog zeer behoorlijk mee en behoren we tot de top-5. Maar het kost steeds meer moeite om die positie te handhaven. Wereldwijd zijn de VS, Canada, Australië, Japan en Nieuw-Zeeland de grootmachten. □

Het logo van de Nederlandse Triathlonbond.

DE KRACHT VAN HET ITALIAANSE VOETBAL IN EUROPEES VERBAND (2)

Ed Kluiters

Een reactie van Ed Kluiters op het eerdere artikel van Zeger van Herwaarden over de vroege uitschakeling van Italiaanse clubs in Europa (De Sportwereld nummer 25). Speelstijl en geld? Of de wetten van statistiek en kansberekening?

Onder die kop nam Zeger van Herwaarden ons in Sportwereld nummer 25 mee in de geschiedenis van de Italiaanse clubs in de verschillende Europacuptoernooien. Hij zocht naar mogelijke oorzaken voor de vroege uitschakeling van de Italiaanse deelnemers aan het Europacupseizoen 2000-2001 en vond die in de nadruk op tactiek in de Italiaanse Serie A en in de toegenomen investeringen in het voetbal in landen als Spanje en Engeland, samen met de grotere creatieve vrijheid die de spelers in die landen krijgen.

Wellicht zit er een kern van waarheid in de analyse van Zeger van Herwaarden. Toch ben ik vooralsnog geneigd de verklaring te zoeken in de hoek van de kansberekening. Zoals Zeger zelf al aangaf, ontbraken ook de drie andere Europese grootmachten wel eens in de kwartfinales van de Europese bekertoernooien. Spanje in de seizoenen '69-'70 en '71-'72, (West-) Duitsland in de seizoenen '55-'56, '56-'57 en '83-'84 en Engeland in het seizoen '92-'93. Uiteraard ontbraken de Engelse teams ook in de seizoenen '85-'86 t/m '89-'90, maar dat was vanwege de uitsluiting als gevolg van het Heizeldrama. En ook in het seizoen 1955-1956 ontbrak een Engelse vertegenwoordiger in de kwartfinales, veroorzaakt doordat Manchester United zich te goed voelde voor inschrijving. Van vroegtijdige uitschakeling was in die seizoenen dus geen sprake.

Dat er voor de tweede maal in de geschiedenis geen enkele Italiaanse deelnemer tot de kwartfinales door wist te dringen, is dus geen unieke gebeurtenis. Moeten we het dan maar gewoon toeval noemen? Of is hier sprake van kansberekening? In zijn boekje 'FC Algebra' laat Hans van Maanen allerlei cijfers uit de sport de revue passeren en laat daar de wetten van statistiek en kansberekening op los. Vaak blijkt dat de kans op het zich voordoen van op het oog onwaarschijnlijke gebeurtenissen veel groter is dan in het algemeen wordt aangenomen. Ongetwijfeld zijn er statistici die kunnen uitrekenen hoe groot de kans is dat alle Italiaanse deelnemers aan de Europese bekertoernooien voor de kwartfinales uitgeschakeld zijn. Ik waag me daar echter niet aan en volg vol vertrouwen de prestaties van de Italiaanse clubs in het seizoen 2001-2002. □

VERSLAG VAN HET EERSTE WERELDCONGRES SPORTSOCILOGIE TE SEOUL, ZUIDKOREA 20-23 juli 2001.

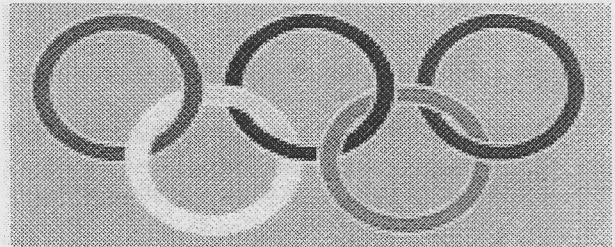
Ruud Stokvis

Tot dit jaar werden de internationale ontmoetingen van sportsociologen uitsluitend gehouden in het kader van de vierjaarlijkse congressen voor de algemene sociologie. De sportsociologen vormden daarbinnen een sectie. Verder had het jaarlijkse congres van de Amerikaanse sportsociologen regelmatig buitenlandse deelnemers. Maar nu, kennelijk als een vorm van internationaal warmdraaien voor het wereldkampioenschap voetbal dit jaar in Korea en Japan, hadden de Koreaanse sportsociologen de organisatie van dit eerste wereldcongres op zich genomen.

Eerst iets over dit warmdraaien voor het wereldkampioenschap voetbal. Zuid-Korea is toch wel een erg geïsoleerd land. Dat uitte zich het meest op twee punten: geld en taal. Wat het geld betreft, is dit het meest duidelijkst bij de PIN-automaten. Er zijn er slechts weinig die werken op internationale kaarten, in het weekeinde zijn die uitgeschakeld en vaak zijn de teksten op het scherm alleen in het Koreaans, hetgeen de automaten voor buitenlanders ontoegankelijk maakt. Dan de taal; er zijn wel Koreanen die goed Engels spreken, maar die komt men in het dagelijks leven niet tegen. Dat betekent dat in het openbaar vervoer en met taxi's altijd enige problemen ontstaan voordat men in de goede richting gaat. Tegenover deze kwesties staat de enorme vriendelijkheid en hulpvaardigheid van vrijwel iedereen die ik ontmoet heb. Dat geldt in het bijzonder voor de organisatoren van het congres, dat zowel qua organisatie als qua sfeer voortreffelijk verlopen is. Het sterkste staaltje van organisatievermogen vond ik de publicatie van het boek met de "proceedings" van het congres. Op de zaterdag voor het congres kreeg ik een e-mail dat mijn paper alleen nog maar opgenomen kon worden als die voor maandag in Korea was. Ik verzond hem op zondag en toen ik mij donderdag in Seoul liet registreren, kreeg ik de prachtuitgave (977 pagina's), mét mijn paper erin. Het meest indruk maakten de Koreaanse sociologen die de gerichtheid op het Westen van de sport en de sportsociologie benadrukten. De *grand old man* van de Koreaanse sportsociologie, prof. Burn-Jang Lim van de prestigieuze Nationale (staats-)Universiteit van Seoul, wijdde hier zijn *key note speech* aan. Hij wees erop dat er veel meer bekend is van de sport in westerse landen dan die in andere delen van de wereld. Verder was hij van mening dat in de westerse sportsociologie het materialistische perspectief, dat attendeert op de ongelijkheden in de wereld, ook de sportwereld, te weinig benadrukt wordt.

Een andere sociologe, prof. Young-Shin Won van de al bijna even prestigieuze particuliere Yonsei universiteit van Seoul, bracht deze kwestie op een nog veel meer concrete wijze naar voren. Dat blijkt al uit de titel van haar paper. Daarbij wijs ik er meteen op dat ook het Engels van veel van de Koreaanse sociologen niet hun sterkste punt was. De titel is:

„Reconsidering the Olympic Motto relating to socio-cultural changes and the variations of the events in 21 century: more vividly, more harmoniously, more beautifully”. Haar punt was dat de oude doelstelling van de Olympische Beweging: *Citius, Altius, Fortius* typerend was voor de periode van door mannen gedomineerde Westerse sport. In deze eeuw moeten volgens haar de waarden van vrouwen en die van de Aziatische volken meer naar voren komen bij de Olympische Spelen, als dit tenminste Spelen voor de gehele mensheid willen blijven.

De vijf Olympische ringen die het symbool zijn van de Spelen. Elke ring representeert een continent.

Die waarden komen dan neer op het benadrukken van *vividness, harmony and beauty*. In de discussie hierover merkte een Oostenrijker meteen op dat dit helemaal inging tegen zijn idee van sport. Dat bezwaar vond de spreekster een illustratie van de centrale boodschap van haar paper. Met de opkomst van Azië en die van de vrouwen zou een meer universele conceptie van sport moeten ontstaan en de door haar genoemde begrippen gaven aan in welke richting het zou moeten gaan. Ik haal dit naar voren omdat ik denk dat de Olympische Spelen inderdaad meer in de door haar aangegeven richting gedreven worden, hoezeer mij dat als sportliefhebber tegen de borst stuit. Maar we moeten nu eenmaal onze analyse scheiden van onze voorkeuren. Het is te zien aan de ontwikkeling van de gymnastieknummers, aan het zwemdansen (of hoe dat ook heet), aan het streven om meer jurysporten, zoals Taekwondo en teamsporten (honkbal) bij de spelen te introduceren en aan de evolutie van de openingsceremonie van de Spelen van bijzaak tot een van de hoofdzaken.

AL REACH (right) of the Philadelphia Athletics and Philly hardware-store owner Ben Shibe teamed up in 1881 to mass-produce baseballs. They

sold balls of varying quality from 5¢ to \$1.50. Al's son George introduced the cork-centered ball in 1911, creating the lively ball era. Al Spalding (left) bought out Reach and Shibe in 1889, but the brand name "Reach" appeared on Spalding baseballs until 1975.

Illustratie uit "The way baseball works", door Tim McCarver, Byron Preiss/Richard Ballantine Book, Inc.

In de sessie over "Sociology of sport in Asia", waarbij ik inviel voor een van de voorzitters, vond een incident plaats dat kenmerkend is voor de verschillen tussen volken, zelfs in de huidige tijd van versnelde globalisering. Dat gebeurde in de discussie naar aanleiding van de paper van twee jonge Koreaanse sportsociologen: "Athletes behaviour in superstition utilization: practices and causes" (nogmaals: het Engels van de meeste Koreaanse sportsociologen liet te wensen over). Het ging over de neiging van veel atleten tot bepaalde ritualistische handelingen bij de voorbereiding van wedstrijden. Tot deze bijgelovige rituelen rekenden ze ook het bidden en andere vormen van zich richten tot een God. Tegen deze gelijkstelling van bijgeloof en geloof werd ernstig en fel bezwaar gemaakt door de twee Iraanse sociologen die samen met hun gesluierde partners deelnamen aan het congres. De Koreanen houden helemaal niet van felle discussies met alle kansen op gezichtsverlies die daarbij horen. Dat zagen ze nu ontstaan. De spreker probeerde zich in zijn slechte Engels te redden, maar dat kon de verontwaardiging van de Iranes niet wegnemen. Met de formule dat geloof en bijgeloof op sportgebied als functioneel equivalent kunnen optreden, werd deze pijnlijke situatie gered. De Iraanse socioloog, Farhad Rahman-Nia van de Universiteit van Guilan, had zelf een interessante paper waarin hij het voorkomen en de oorzaken van het voordeel van thuiswedstrijden onderzocht. In de religieus-politieke situatie van Iran is dit waarschijnlijk een ongevaarlijk onderwerp, waarop een socioloog al zijn bekwaamheden onbelemmerd kan botvieren. Van de internationale grootheden waren er weinig Amerikanen. De bekende Engelse sportsocioloog John Sugden presenteerde een vervolg op zijn onderzoek naar de besluitvorming binnen de FIFA over de plaatstoewijzing van het wereldkampioenschap.

ORGANISEREND LAND EN WERELDKAMPIOEN

Jaar	Organisator	Wereldkampioen
1930	Uruguay	Uruguay
1934	Italië	Italië
1938	Frankrijk	Italië
1950	Brazilië	Uruguay
1954	Zwitserland	W.-Duitsland
1958	Zweden	Brazilië
1962	Chili	Brazilië
1966	Engeland	Engeland
1970	Mexico	Brazilië
1974	W.-Duitsland	W.-Duitsland
1978	Argentinië	Argentinië
1982	Spanje	Italië
1986	Mexico	Argentinië
1990	Italië	West-Duitsland
1994	VS	Brazilië

Op een rijtje; organiserend land en wereldkampioen. In 1998: organisator Frankrijk werd wereldkampioen.

Dit project, dat hij samen met Alan Tomlinson doet, laat keer op keer zien hoe politieke en vooral ook commerciële overwegingen bij de besluitvorming een rol spelen. Dat dit tot oneigenlijke besluiten leidt, blijkt uit de toewijzing voor 2002. Koreanen en Japanners staan ongeveer zo tegenover elkaar zoals wij in de jaren vijftig tegenover de Duitsers. Die twee landen hadden niet gedwongen mogen worden om samen te werken bij een enorm evenement als het wereldkampioenschap voetbal. Als dat misloopt, is dat de fout van de FIFA zelf.

Gerd Müller scoort in 1974 de 2-1 tegen Nederland. De verhouding tussen de landen is sindsdien niet verbeterd.

De Oostenrijker Wolfram Manzenreiter had een paper waarin de ontwikkeling van sport in het Habsburgse en Japanse keizerrijk vergeleken werd. Joseph Maguire, de huidige voorzitter van de internationale vereniging van sportsociologen, probeerde de wereldwijde ontwikkeling van de sport in een vijftal globalisatiefasen in te delen. Een Israëliisch socioloog, die er wonderlijk genoeg in geslaagd is buiten de "proceeding" te blijven, had een heel interessante paper over de wijze waarop een Jeruzalemse voetbalclub mee evolueerde met de sociaal-politieke situatie in Israël. Met als, voor historici waarschijnlijk voor de hand liggende, boodschap dat ondanks alle globalisatie lokale ontwikkelingen altijd en overall een rol blijven spelen. Net als veel anderen stelde hij de term "glocalisatie" voor. Voor net afgestudeerde Koreaanse sportsociologen was het congres een gelegenheid om op een internationaal podium te verschijnen. Veel van hen hadden echter onderzoek gedaan dat meer uitmuntte door de keurige technische uitvoering dan door relevantie of originaliteit. Het toppunt op dit gebied was de presentatie in onbegrijpelijk Engels over "The proces forming the self-actualization enthusiasm of elementary school skate athletes' mothers". Ieder onderwerp kan relevant zijn als het maar goed aangepakt wordt. Maar wat deze socioloog over het enthousiasme van de moeders van lagere schoolleerlingen bij het begeleiden van de schaats-training van hun kinderen vertelde, miste die kwaliteit. Dit soort papers vormde een minpunt. Maar verder was het een fantastisch congres waar ik zowel tijdens de sessies als tijdens gesprekken in de wandelgangen veel opgestoken heb. □

OVERZICHTSTENTOONSTELLING ORANJE EN DE SPORT

Theo Stevens

Sportmuseum Olympion in Lelystad wil de bewaarplaats zijn van het Nederlandse sporterfgoed en een breed publiek aanspreken door het inrichten van exposities. Afgelopen zomer stonden de Spelen van Sydney centraal, terwijl vanaf februari 2002 de Winterspelen van Salt Lake City een eigen tentoonstelling krijgen. In de tussenliggende periode - 28 september t/m 27 januari - vormde de relatie tussen leden van het koninklijk huis en sport het onderwerp van een expositie.

Koningin Beatrix (rechts) op jonge leeftijd op de ski.

De achterliggende gedachte was: duidelijk te maken dat de bemoeienis van de Oranjes met sport stimulerend heeft gewerkt op de beoefening ervan. Het beoefenen van sport was immers lange tijd helemaal niet zo vanzelfsprekend als de meeste mensen denken en er moesten heel wat barrières genomen worden. Denk aan burgerlijke gedragscodes die 'bedaarheid' voorschreven, de handhaving van de zondagsrust, de dreigende zedeloosheid die met de sportbeoefening verbonden zou zijn of het verschijnsel van de 'kapitalistische uitwassen'. Een eerste blijk van de bemoeienis van Oranjes met de sport was voor mij de medaille van Wilhelmina die aan wielrenner Mathieu Cordang in 1894 werd uitgereikt na diens overwinning in de race Amsterdam-Arnhem v.v. Soortgelijke medailles kregen Jaap Eden en de winnaar van een kaatswedstrijd in Friesland. Het uitdelen van medailles bleek een voorloper te hebben in de persoon van stadhouder Willem V, die herinneringstekens schonk aan beoefenaars van het ringsteken en aan de winnaars van zeilwedstrijden.

Maar de vroege Oranjes deden ook zelf aan sport of liever: sportief vermaak. Op het Binnenhof bevond zich een kaatsbaan waar Willem de Zwijger en zijn opvolgers zich na vermoeiende staatszaken plachten te vermaken. Prins Maurits was verder een bekwaam schermer en paardrijder en had belangstelling voor schaatsen. Graag racete hij met zijn door Simon Steven ontworpen zeilwagen over het Scheveningse strand. Bijna iedere Oranje, zo werd geleidelijk aan duidelijk, bleek wel iets met sport op te hebben.

Van een echte doorbraak op dit gebied was tijdens de regering van koningin-regentes Emma sprake. Onder haar leiding deed de jonge Wilhelmina aan gymnastiek, schaatsen en paardrijden. In een latere fase van haar leven was zij een enthousiaste alpiniste en vond zij het heerlijk om een fietstochtje te maken.

Opvallend is dat zij als koningin weinig waardering had voor de verzuilde sportbeoefening. Haar sportieve belangstelling lijkt vooral verband te houden met het bevorderen van de volksgezondheid en de eenheid der natie. Anders dan Oranje-kenner Fred Lammers ben ik van mening dat Wilhelmina wel degelijk van sport hield, zij het op haar eigen en kritische wijze. Het sportieve optreden van de prinsen Bernhard en Willem-Alexander is bekend genoeg en daarom was het wel zo plezierig dat beiden bereid waren enige voorwerpen uit hun persoonlijk bezit voor de tentoonstelling af te staan. Van prins Bernhard zijn er rijlaarzen en golfattributen, van Willem-Alexander de schoenen waarop hij de Marathon van New York liep en de schaatsen en het jack waarmee hij de Elfstedentocht uitreed.

De tentoonstelling wordt vooral gedragen door de tientallen foto's waarop de Oranjes als actieve sportbeoefenaars te zien zijn. Verder valt een grote paneel op met de logo's van bonden die in de loop der jaren het predikaat 'Koninklijk' ontvingen. Blickvangers zijn verder de prachtig gekalligrafeerde oorkonden en diploma's - unieke documenten die ontworpen werden wanneer Oranjes het beschermheerschap van een of andere sportorganisatie op zich namen. Ook het bewegende beeld ontbreekt niet. Er is een aandoenlijk filmpje dat de zwemlessen laat zien van de nog zeer jeugdige prinsessen Beatrix en Irene, terwijl een collage van tv-opnames het ongebreidelde enthousiasme van de kroonprins toont. Jammer dat er in het programma van het toen nog verloofde paar bij het bezoek aan Lelystad geen ruimte was vrijgemaakt om de expositie te bezoeken. □

Wilhelmina en Juliana op de schaats.

PROTEST EN PROPAGANDA BIJ DE ENTREE VAN VROUWEN IN DE SPORT

Koos Steendijk-Kuypers

De entree van vrouwen in de wereld van de sport vond plaats in de periode 1880-1930. Het was een evolutionair gebeuren waarbij aanpassing en politiek handelen deel uitmaakten van de strategie. Met het uit Duitsland afkomstige krachtturnen en de competitieve veldsporten uit Engeland was sportbeoefening een zaak van kracht, macht en succesvol leiderschap. Binnen deze sportcultuur van de elite was geen plaats voor vrouwen; de genoemde eigenschappen werden voor hen als onnatuurlijk en dus als verwerpelijk beschouwd. Nieuwe, maatschappelijk bepaalde en met name ook medische inzichten maakten dat voor vrouwen enkele sportterreinen toegankelijk werden. Het 'zwakke geslacht' kreeg binnen de mannensportwereld een eigen continent met eigen wetten en spelregels toegewezen.

Vrouwen die zich in het laatste kwartaal van de negentiende eeuw met sportieve activiteiten bezighielden, deden dit uit eigener beweging en veelal tegen hun traditie en publieke opinie in. Ze kregen te maken met spot en vaak ook met isolement in eigen elitaire kring. Hun mogelijkheden werden gemarginaliseerd en de activiteiten geridiculiseerd. Maar, eenmaal in het zadel, bleef men fietsen. En was men eenmaal in het turngebouw, in het zwembad of op de tennisbaan geweest, dan bleef men er komen. Gymnastiek, korfbal en atletiek vereisten weinig materiële investering, zodat deze sporten voor vrouwen uit de middenklasse werden gepropageerd en bij hen populair werden. Sporten als tennis, roeien, golf en hockey bleven door ballotage voorbehouden aan de elite. Het vrouwensportvirus greep om zich heen, ondanks maatschappelijk protest. Om deze ontwikkeling in een vroeg stadium een halt toe te roepen, werden artsen in het geweer gebracht. Velen van hen verklaarden op medische gronden dat de vrouw van nature ongeschikt was voor het beoefenen van sport. Maar vrij snel zag men in dat de beweging niet viel te stuiten en dat het verstandiger was het fenomeen te kanaliseren en als het ware te legaliseren onder beperkende voorwaarden. Voor de sportvrouw was het opkomend nationalisme een gunstige bijkomstigheid, voor een welvarende natie en een gezond, sterk nageslacht was een goede gezondheid van de vrouw van primair belang.

Zo waren er omstreeks 1900 wielrijdsters, er waren vrouwengymnastiekverenigingen, er waren vrouwen die tennisten, hockeyden, (stijl-)roeiden en op de golf links speelden. Ze waren allen pioniers, maar in hoeverre voerden zij actieve propaganda en waren zij naast pioniers ook voorvechters in een tijd dat vrouwensport te kampen had met vooroordelen, discriminatie, en bevoogding?

Gertud Pfister, de Duitse onderzoeker op dit gebied, noemt voor de promotie van vrouwensport een drietal groeperingen: individueel sportende vrouwen die als zodanig een voorbeeldfunctie hadden, sportvrouwen

die met een strijdbare instelling de belangen van hun sport behartigden, en degenen die buiten het veld staande het belang van vrouwensport propageerden.

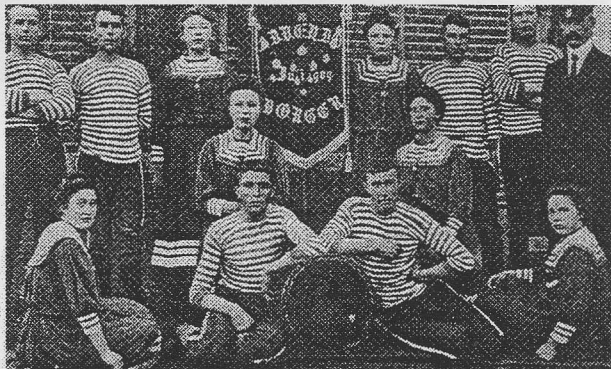
Nederland liep aan het eind van de negentiende eeuw met de vele in rok schaatsende, fietsende en gymnasticerende vrouwen internationaal gezien zeker niet achter wat betreft de voorbeeldfunctie. Ook de diverse oprichtingsdata van de eerste vrouwen-gymnastiek- en sportverenigingen tonen aan dat men gelijke tred hield met de omringende landen. Uiteraard werden in Duitsland de eerste vrouwenverenigingen opgericht, zo omstreeks 1860. De doorbraak kwam in de jaren tachtig en Nederland volgde snel. Engelse sportspelen als tennis, hockey en golf werden in hetzelfde decennium geïmporteerd en door dames, aanvankelijk samen met hun mannelijke relaties, beoefend. Door het standsbewustzijn van deze sportvrouwen was van een popularisering van sport geen sprake; de ballotage was zeer kritisch. Men had het als pionier niet gemakkelijk. Tegenstanders van het *onfatsoenlijk bewegen* benadrukten de mythe van het 'zwakke geslacht' dat zich moest richten op het moederschap en daar energie in behoorde te steken. Het sporten zou haar daartoe ongeschikt maken, ze zou manlijke trekken krijgen en het ergste verwijs was dan ook geen vrouw te zijn. Medici voerden de discussie aan. Met paternalistisch optreden werd de vrouw beschermd en behoed voor misstappen op terreinen waar ze niet thuis hoorde: de studie en de sport. Hun visie was bindend, bewegen is gezond, mits met mate, zonder krachtsvertoon en zeker geen wedstrijd-sport.

Ook de overheid die sportbeoefening propageerde en subsidieerde, discrimineerde sterk. Voorzieningen om de jeugd te doen sporten, kwamen hoofdzakelijk jongens ten goede. Zelfs nog in 1936 toen Amsterdam een tweetal vrouwenvoetbalelftallen rijk was, werd het spelen onmogelijk gemaakt doordat de gemeenteraad hen verbood van de gemeentelijke sportvelden gebruik te maken. Maar toch had de bevoogding een positieve uitwerking. Ze bezorgde veel vrouwen een legitimatie om met gymnastiek of fietsen te beginnen: „Dokter zegt dat het goed voor me is”, en tegen de vriendin: „Vraag het eerst de arts, maar wel een die zelf ook rijdt.”

Bij de oprichting van damesclubs was er op de achtergrond meestal een man betrokken die het initiatief ondersteunde en adviseerde. Er waren uitzonderingen, zoals de Hollandsche Dames Zwemclub (1885, HDZ), de Dames Hockeyclub, de damesfietsclub *Honi soit qui mal y pense* in Den Haag en de Utrechtse dames tourclub. Trots vermeldden de oprichtsters van HDZ dat ze zelf hun zaken bij de Burgemeester hadden geregeld om in een van de Amsterdamse baden hun zwemuur toegezegd te krijgen. En even trots waren de dames die in 1913 voor de tentoonstelling *De Vrouw 1813-1913* de organisatie van het sportprogramma geheel in eigen hand hielden. Bij de gemengde sportclubs en de bonden waren bestuursfuncties alleen voor mannen beschikbaar, met soms een uitzondering voor

het secretariaat, zoals bijvoorbeeld bij de tennis- en korfbalbond. De entree in de sportwereld was moeizaam, verliep geleidelijk, maar zette wel door. Sportvrouwen waren zich ervan bewust dat ze met tactisch handelen het verst kwamen. Herhaaldelijk werd gewaarschuwd tegen gedrag of kleding waarmee ergernis kon worden opgeroepen en de publieke opinie zich tegen hen zou keren tot schade van de sport. Een wielrijdster moest met haar kaarsrechte elegante zit en haar correcte voorgeschreven kleding een wervende uitstraling hebben. Bij de eerste gymnastiekclubjes die jaarlijks een zaaluitvoering gaven, was dat ook de bedoeling. Zowel het optreden alsook de toelichting in het programmaboekje moest leden trekken.

In navolging van Duitsland werd na 1900 het massale demonstratieturnen in het open veld gebruikelijk. Veel gymnastiekverenigingen vierden in die tijd het 12 1/2-jarig bestaan. Vooral bij dit publieke optreden was kleding een belangrijke factor. In tegenstelling tot Duitsland en Engeland waar de pofbroek met een wijde kiel als functionele sportkleding werd gedragen, bleef men dit hier hardnekkig afwijzen, ten gunste van de lange rok. Op de schaats, op de fiets, bij de gymnastiek en tijdens de korfbalwedstrijd bleef de Nederlandse sportvrouw trouw aan de rok, die de bewegingsmogelijkheden beperkte tot het zedelijk toelaatbare. De lange rok was een tactisch wapen, een compromis, een welwillend gebaar in de richting van de burgermoraal.

Korfbalreclamekaart uit 1909.

Mede door invloed van de *Reform- en Rational Dress*-beweging was in Duitsland en Engeland het fietsen in 'Pumphose' of 'Bloomer' vrij algemeen. Deze kleding impliceerde *snellheid*. Zowel in Berlijn als in Londen werden dan ook baanwedstrijden voor vrouwen georganiseerd en in beide landen kende men voor hen diverse wielersbladen met vrouwen in de redactie: *Lady Cyclist Magazine* en *Wheelwoman* in Engeland en *Die Radlerin* en *Draisina* in Duitsland. *Die Deutsche Turnzeitung für Frauen* was een Duits tijdschrift voor vrouwen-gymnastiek. Het waren bladen waar enthousiaste propagandisten voor het vrouwenwedstrijddijden hun visie verkondigden.

Ida Caspari legde een bijbelse tendens in haar argumentatie: men behoort de gegeven talenten te vermeerderen. Verder stelde ze dat ze zélf, zonder hulp van een arts, door ervaring het beste wist hoe het wedstrijddijden haar lichaam had gesterkt. Amalie Rot-

her van de *Damenradfahrverein* in Berlijn nodigde schrijvende opponenten uit om haar op de wielersbaan te bestrijden.

Nederland had geen enkel damessportblad. Voor wielrijdsters was er in de *Kampioen* een damesrubriek *Voor onze sportzusters*. De auteurs verscholen zich onder pseudoniemen als Johanna, Methilda en Cosmopolita. Gymnastiekclubs als *Hygiëa* en korfbalverenigingen lieten voor propagandadoeleinden ansichtkaarten drukken, en daar bleef het bij.

Feministisch georiënteerde vrouwen, van wie men zou kunnen verwachten dat zij destijds propagandisten zouden zijn voor de fysieke ontwikkeling van de vrouw, waren hier weinig actief, in tegenstelling tot Engeland en Duitsland. De prioriteiten van de emancipatiebeweging lagen in Nederland op het juridische en sociale vlak. Er werd in die kringen wel gesport, maar deze activiteiten werden niet aangewend om de fysieke emancipatie van de vrouw te bevorderen. Aletta Jacobs, de eerste Nederlandse vrouwelijke arts, maakte eind jaren negentig lange internationale fietstochten naar Frankrijk, Scandinavië, Italië en Engeland, zonder daar destijds ruchtbaarheid aan te geven. Wel deed het feministische blad *Evolutie* verslag van de jaarfeesten van de Amsterdamse dameszwemclub HDZ.

Het lag in die kringen niet eenvoudig. Sporten omwille van een gezond nageslacht? Competitie aangaan met de man? Sportende vrouwen als blikvanger bij reclame voor de fietsindustrie? Wat moest men met de pin-up kaarten van sportende filmsterren in de jaren twintig? En wat te doen met de langeafstandswedster Corry Leibbrand die na haar overwinning op de 60 km Lausanne-Genève poseerde voor de Zwitserse energiesportvoeding Ovomaltine, een reclamefoto die in *Sport in Beeld* werd gepubliceerd?

De publiciteitsmedia gingen zich met wetenschappelijke, journalistieke of reclamedoeleinden steeds meer in sport interesseren. Voor de journalistiek in Nederland geldt echter dat zeker tot de Olympische Spelen in sportrubrieken van dag- en weekbladen vrijwel geen aandacht werd gegeven aan vrouwensport. In de berichtgeving over tennis-, hockey- en korfbalwedstrijden beperkte *Revue der Sporten* en later *Sport in Beeld* zich tot een aardig plaatje met een oppervlakkig quasi positief praatje, waarin men het damessfeertje aangaf en vergat de uitslagen te vermelden.

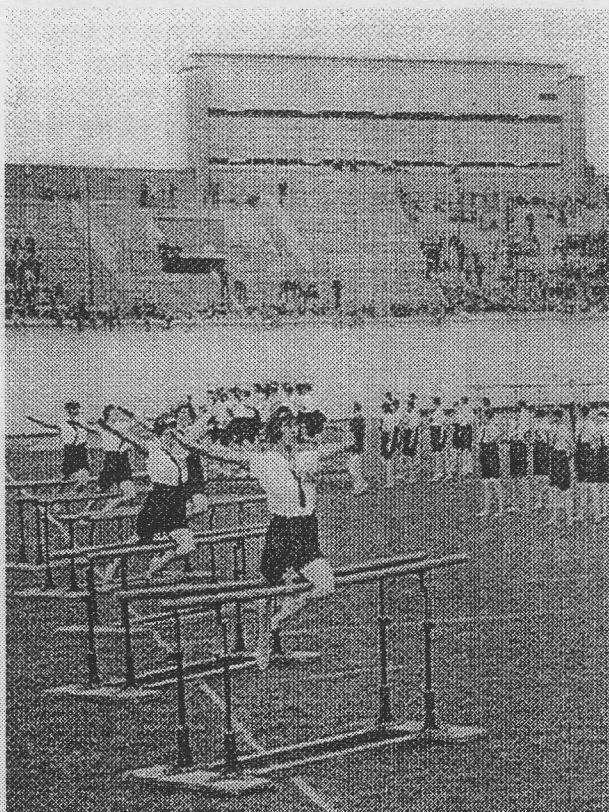
“Sporten omwille van een gezond nageslacht? Competitie aangaan met de man?”

Inmiddels waren omstreeks 1880 de eerste vrouwelijke artsen afgestudeerd. In Engeland en Duitsland zouden enkelen zich prominent manifesteren als promotoren

van vrouwensport door met kennis van zaken de medische mythe van 'het zwakke geslacht' te weerleggen. De arts Elizabeth Blackwell, Mary Putman Jacobi en Elisabeth Garrett Anderson deden onderzoek en schreven artikelen over dit onderwerp. Volgens hen was zwakte bij vrouwen niet primair een natuurlijke geaardheid, maar lag de sociale opvoeding van het jonge meisje eraan ten grondslag. Gebrek aan bewegingsoefening in de buitenlucht samen met eenzijdige voeding was de oorzaak van bloedarmoede, duizeligheid en spierslakte.

De Duitse vrouwelijke artsen spraken nog duidelijker taal. Adams-Lehmann hield in 1899 een lezing waarin ze ageerde tegen het idee van de natuurlijke zwakte. Deze was een *natuurlijk* gevolg van het ontbreken van de zo nodige spierimpuls tijdens de groeiperiode van meisjes. Hen moest eenzelfde bewegingspatroon als de jongen worden opgelegd. De systematische veronachtzaming van spierarbeid leverde 'het zwakke geslacht' op. Voor de vrouw als individu en voor de vrouwenemancipatie als beweging achtte ze wedstrijd-sport van groot belang. Anna Fischer-Dunkelman stelde dat turnen een gunstiger effect had op hoofdpijn, bloedarmoede en flauwtes dan de populaire kuurbadreisjes.

De meest actieve propagandist in Duitsland was Alice Profé. Vanaf 1906 beoefende ze het nog jonge vak van schoolarts en richtte zich speciaal op de fysieke conditie van schoolmeisjes. Ook inventariseerde ze de discriminerende maatregelen bij de toekenning van stedelijke subsidies voor jongens- en meisjessportvoorzieningen.

De gouden damesturnploeg in 1928 in Amsterdam.

Profé bepleitte voor vrouwen de toegankelijkheid van alle sporten, ook in wedstrijdvorm. Ze bestreed vooral de vrouwelijkheids- en schoonheidsideologie van het 'zwakke geslacht' die de diverse richtingen van de ritmische gymnastiek zo populair maakte. In de moderne expressiegymnastiek van de jaren twintig zag ze geen enkel nut. Naast schoolarts was eind jaren twintig ook de discipline sportarts ontstaan. Profé kreeg de bevoegdheid de sportgeneeskunde als cursus te doceren. In Nederland werd de sportgeneeskunde bij de Olympische Spelen van 1928 actueel.

800 METER DAMES

De 800 meter dames in 1928 in Amsterdam.

Het waren de eerste Spelen waar deelnemers op diverse medische aspecten van de sportbeoefening werden gecontroleerd. De hoogleraar F.J.J. Buytendijk deed fysiologisch onderzoek bij meer dan 300 atleten, zonder aan het 'zwakke geslacht' speciale aandacht te schenken. Amsterdam had de primeur met deelname van vrouwen aan gymnastiek en atletiek, waarbij de 34 Nederlandse deelnemers buitengewoon succesvol waren 'dankzij de goede zorgen van Dr J.H.O. Reys' (sportarts), aldus het commentaar. Twee gouden en drie zilveren medailles waren het resultaat, opmerkelijk voor een land waar burgermoraal en medische quasi-wetenschap de vrouwensport in haar greep hield, en waar propaganda zich beperkte tot het uitgeven van clubansichtkaarten en het opluisteren van plaatselijke evenementen. Dat gymnastiekclubs en de schoolgymnastiek het beoefenen van atletiek en sportspelen in hun programma gingen opnemen, droeg aanmerkelijk bij tot de popularisering van de sport.

Samenvattend kan de acceptatie van vrouwensport in het verleden worden omschreven als een fenomeen waarvoor omstreeks 1900 binnen de maatschappelijke context met voor- en tegenstanders een voedingsbodemp aanwezig was. Hoogtepunt in dit proces was de deelname van vrouwen aan de Olympische Spelen van Amsterdam in 1928. □

EIGENZINNIGHEID: DE TRIOMF VAN HET ENFANT TERRIBLE

Rogier Verkade

Rogier Verkade vermaakt zich met lastpakken in de sport. Zij geven de wereld kleur en zorgen voor bekendheid en smeüige verhalen, ook al bezorgen ze clubs en coaches de nodige hoofdbreken. En binnen de sport kent het verleden nog al wat van die eigenzinnige karakters.

Een teletekstbericht van 30 augustus jl.:

„Pieter Boot heeft op de Universiade in de wedstrijd tegen Spanje zijn duim gebroken. De AZC Alphen-speler raakte zo getergd door de provocaties van de Spanjaarden, dat hij bij 2-6 een opponent vol op de kaak sloeg. Daarbij brak hij zijn duim.”

Dergelijke berichten maken mij erg vrolijk. Niet vanwege het geweld maar omdat in dit incident Pieter Boot's persoonlijkheid het waterpolospel overstijgt. Het draait bij sport om het spel, maar zonder persoonlijkheden wordt dat buitengewoon slaapverwekkend. We willen geen robotten tegenover elkaar zien, maar mensen van vlees en bloed met uiteenlopende karakters: introverten, emotionelen, raadselachtigen, gracieuzen, Brave Hendriken en vooral lastpakken. Iedere sport vaart wel bij een notoire lastpak. Een dwarse persoonlijkheid die telkens op de rand balanceert van wat de desbetreffende bond toestaat. Die onberekenbaar en humeurig is en van wie je nooit kunt voorspellen of het alles of niets gaat worden. Een ster waar coaches nachtmerries, en pers en publiek prachtige dromen van krijgen. Het zijn deze sporters die volle zalen trekken en hun stempel op de sport kunnen drukken. Hoe komt dat? Waarom werden de tegendraadse en oncoachable Dennis Rodman, Billie Jean King, Diego Maradona, Bobby Fischer, Hilbert van der Duim en John McEnroe veel populairder dan hun zo mogelijk meer getalenteerde, maar braver evenknieën? In dit artikel een studie naar het karakter van de dwarse topsporter geïllustreerd door voorbeelden van notoire *enfants terribles* uit het verleden.

Archetypen

Spannende films kunnen niet zonder een gezonde balans tussen *good and bad guys*. Ontneem James Bond zijn weerbarstige schurk en hij verliest de reden van zijn bestaan. Karakters profileren zich alleen in relatie tot karakters van anderen. Een dwarse topsporter wordt nog dwarser afgezet tegen een kleurloze tegenstander. Ontbreekt deze, dan verdwijnt ook het referentiekader voor de tegendraadsheid van de sporter. Bekende duo's uit het verleden zijn bijvoorbeeld: Ben Johnson vs. Carl Lewis, Chris Evert vs. Martina Navratilova en Gary Kasparov vs. Anatoli Karpov. Opvallend aan deze stellen is de diversiteit in de aard van hun relatie. Bij Ben Johnson en Carl Lewis draaide het om dopinggebruik ('goed' versus 'fout'), bij Chris Evert en Martina Navratilova om de ideale, heteroseksuele 'Barbie' tegenover de androgyne, lesbische straatvechtster en Gary Kasparov's en Anatoli Karpov's karakters ontwikkelden zich door de mate waarin ze door het Kremlin gesteund werden (dissident versus protégé). Deze diversiteit suggereert dat er sprake is van verschillende vormen van eigenzinnigheid die zich in de relatie

van de topsporter met zijn tegenstanders manifesteren. Overigens spelen ook pers en publiek een cruciale rol in de uitvergoting van het karakter van de topsporter. Media blinken uit in het polariseren van persoonlijkheden in de wetenschap dat sportpubliek net als filmpubliek dol is op uitvergroete tegenstellingen. 'Slecht' versus 'goed' is een elementair beginsel als verklaring voor de populariteit van topsport. Ik heb niet de pretentie een volledige typologie te geven, maar ik wil in dit artikel een aantal archetypen van eigenzinnigheid in sport onderscheiden. Dat zijn: vrolijke eigenzinnigheid, (zelf-)destructieve eigenzinnigheid, constructieve eigenzinnigheid, agressieve eigenzinnigheid, ideologische eigenzinnigheid en egocentrische eigenzinnigheid. Ieder archetype wordt geïllustreerd door een topsporter uit het (recente) verleden.

Vrolijk: Hilbert van der Duim

Hilbert van der Duim is, samen met dammer Jannes van der Wal, een van de meest wonderlijke vogels uit het Nederlandse sportnest. Van der Duim had de uitstraling van een verstrooide professor en ook zijn cryptische taalgebruik droeg bij aan het imago van een zonderling. Tot slot moet ook zijn gedrag als weinig representatief voor dat van een sporter beschouwd worden. Ik heb nooit meer schaatsers een ronde te vroeg zien finishen, over vogelpoep zien struikelen of in een onreglementair regenboogpak aan de start zien verschijnen.

Argentijn Maradona in discussie met Braziliaan Zico op de Wereldkampioenschappen in 1982.

(Zelf-)destructief: Diego Maradona

'El Diego' ligt het meest voor de hand in deze categorie, maar het is gemakkelijk vissen in de vijver met sporters die zich geen raad wisten met hun eigenzinnigheid en daarmee de sportcarrière of zichzelf te gronde richtten. Maradona spant echter de kroon. Het contrast tussen zijn talent, prestaties en huidige staat is ongekend schril. Van onbetwist beste voetballer ter wereld naar een veel te zware, gedroegerde man van veertig die door ernstige hart-

klachten met één been in het graf staat. En dat in tien jaar tijd. Maradona heeft als supervedette in een team-sport coaches voor onmogelijke situaties gesteld. Volstrekt niet gesteld op discipline, trainingsarbeid, of op feitelijk alles wat 'moet', lapte Maradona iedere regel die wel gold voor zijn medespelers aan zijn laars. Coaches konden niet anders dan slikken, want wilden de uiterst wispelturige ster niet verjagen naar de concurrent. Coach Bilardo werd ooit door Maradona tegen de grond geslagen, en onder ogen van Barcelona-voorzitter Nuñez smeedt 'pluisje' eens een glazen trofee tegen de grond. Maradona kon alles maken en tragisch genoeg droeg dat bij aan zijn geringe zelfcontrole. Drugs, drank, eten en seks – het was allemaal veel te verleidelijk en Maradona nuttigde het allemaal veel te veel.

Constructief: John McEnroe

Tot John McEnroe's talent moet niet alleen zijn uitstekende balgevoel gerekend worden. Zijn woede-uitbarstingen („*You cannot be serious*”), zal wel ongeveer de meest geciteerde tennisuitspraak zijn) waren behalve zeer vermakelijk, ook uiterst effectief. Opstootjes met de scheids- of lijnrechters behoorden tot 'Big Mac's' mentale warming-up. Waar zijn getier de tegenstander (en de scheidsrechter) uit zijn concentratie bracht, bezorgde het McEnroe juist ongekende concentratie. Hoe opgefokter hij was, hoe beter hij speelde. Niet dat het altijd goed ging, want scheidsrechters die niet te imponeren waren beloonden hem met strafpunten waardoor hij zo pissig werd dat hij niet meer in zijn spel kwam.

John McEnroe protesteert tegen een beslissing van de scheidsrechter. Let op het karakteristieke vingertje.

Ideologisch: Billie Jean King

Sport is in het verleden regelmatig gebruikt als medium voor ideologische boodschappen. Zowel gewild als ongewild. De sporters uit de voormalige DDR bijvoorbeeld ontwikkelden zich ongevroegd tot uithangborden van een communistische ideologie. Billie Jean King echter maakte gewild en zeer handig gebruik van de mogelijkheid via sport een ideologische boodschap uit te dragen (in dit geval de vrouwenemancipatie). Dat deed ze in de meest directe vorm door de beruchte tenniswedstrijd tegen de mannelijke Bobby Riggs te winnen. De wedstrijd ging de geschiedenis in als *Battle of the Sexes*, trok een record aantal toeschouwers en ontdeed vrouwentennis definitief van het imago 'onvolwaardig' te zijn.

Mike Tyson.

Agressief: Mike Tyson

Toegegeven, bokkers zijn doorgaans geen lieverdjes en dus lijkt het wat makkelijk om een bokser te plaatsen onder het archetype 'agressieve eigenzinnigheid'. Mike Tyson is echter zelfs voor de bokswereld tamelijk opvliegend. Wie kent één andere topsporter die ooit een stuk uit het oor van de tegenstander hapte? Ook zijn bewezen aanranding van vrouwen loog er niet om. Tot slot is ook zijn boksstijl tamelijk driftig. Ooit zag ik op de BBC een documentaire met beelden van juniortoernooien. Radeloos keken de coaches wanneer *Iron Mike* weer eens zijn driftbuien niet de baas bleek (om vervolgens na diskwalificatie als een kind in huilen uit te barsten).

Egocentrisch: Eric Cantona

Van Eric Cantona is de volgende uitspraak bekend: „*It is fortunate most players are not like me, otherwise there would be anarchy.*” Ook vertelde hij de pers ooit na zijn schorsing voor de karatertrap tegen een supporter van Crystal Palace: „*When the seagulls follow the trawler, it is because they think sardines will be thrown into the sea.*” Verdere argumenten ter ondersteuning van Cantona's eigenzinnigheid lijken me overbodig.

Onlangs vernam ik uit de krant dat de Argentijnse voetbalbond wil bepalen dat het rugnummer tien nooit meer door een speler van het nationale elftal gedragen mag worden. Als eerbetoon aan Maradona. Wie zo eigengereid is dat zelfs de doorgaans conservatieve sportbond tot eigenzinnigheid overgaat, gooit hoge ogen als kampioen der lastpakken. Spijtig dat daar geen jaarlijkse uitverkiezing voor bestaat. □

BOESIGNALLEMENTEN

Theo Stevens

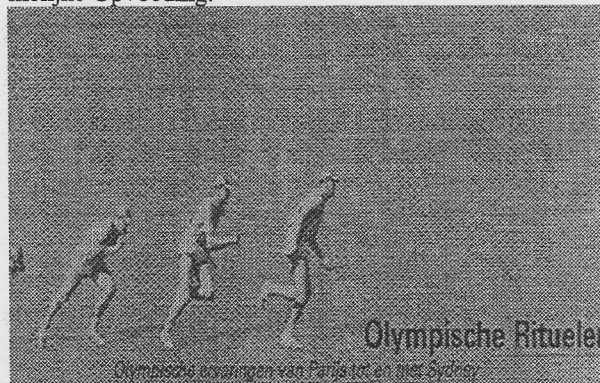
Johannes Lolkama, De tocht der tochten. Tragiek en triomf 1749-1901 (Victoria, Akkrum 2001), 255 blz., prijs: 43 Euro, ISBN 90-71293-19-x.

Over de geschiedenis van de Friese Elfstedentocht bestaat inmiddels een aardige bibliotheek, waarin de namen van Gosse Blom, P. Maaskant en vooral Joh. Lolkama veelvuldig voorkomen. De laatste heeft onlangs een nieuwe titel toegevoegd die, het moet gezegd worden, als een hoogtepunt in de historiografie van de tocht beschouwd kan worden. Dat komt niet alleen door de prachtige uitvoering van het boek. Wat vooral opvalt is de aandacht van de auteur voor de deelnemers zelf. Dagboekfragmenten, herinneringsliteratuur en interviews vormen de grondslag van boeiende biografische portretten en bieden veel human interest. Wie mocht menen dat het vroeger zoveel kouder was dan tegenwoordig, wordt snel uit de droom geholpen: tussen 1909 en 1997 heeft de tocht slechts vijftien keer plaats gevonden, terwijl sommige edities in dooitoestand verreden zijn. Begonnen met zo'n twintig deelnemers, telde de laatste tocht van 1997 er ruim 16.000. TV en radio zorgden voor een groots mediaspektakel dat door miljoenen mensen gevolgd werd. Dit enorme succes vraagt intussen om een verklaring, maar daar heeft de auteur zich niet aan willen wagen. Wat blijft, is een indrukwekkende beschrijving van het aparte karakter dat elk der tochten kenmerkte, gevolgd door bijdragen over de gouden formule van wedstrijd en toertocht, ijs-herbergen, schaatsenmakers en niet te vergeten de deelname van vrouwen. Minder overtuigend is de aanpak van de beschrijving van de beide tochten in oorlogstijd. De schrijver stelt terecht dat historici opvallend weinig aandacht aan de invloed van de Tweede Wereldoorlog hebben besteed, maar op dat gebied gaat Lolkama zelf niet vrijuit. De tochten van 1941 en 1942 worden besproken met slechts een sporadische verwijzing naar de oorlog. De auteur lijkt dit gemis enigszins goed te maken door een apart hoofdstuk toe te voegen, maar dat biedt minder dan men mag verwachten. Wat is er toch gebeurd met het geheugen van de duizenden deelnemers van toen?

Gijs Stroboer (samenstelling), Olympische rituelen. Olympische ervaringen van Parijs tot en met Sydney (Uitgegeven door de Nederlandse Vereniging van Olympische Deelnemers NVOD NOC*NSF 2001), 155 blz.

Deze jubileumuitgave bevat vijfendertig geschreven portretten van Nederlandse Olympische deelnemers, elk voorzien van een foto. Ze zijn het resultaat van interviews door studenten van de Hogeschool in Utrecht en de Universiteit van Amsterdam. Van betekenis is verder dat twee van de voorwoordschrijvers het belang onderstrepen van aandacht voor het sportief cultureel erfgoed van ons land (H. Blankert) en de hoop uitspreken dat het boek zal bijdragen aan 'groeibare belangstelling

voor de maatschappelijke en persoonlijke achtergronden van onze sporters' (De Prins van Oranje). Het boek bevat verder een overzicht van de behaalde medailles en aantallen deelnemers. De 96-jarige Marie Smit-Vierdag, deelnemster aan de Spelen van Parijs van 1924 (!) be-waart dierbare herinneringen aan de Spelen van Los Angeles (1932), waar zij met de estafetteploeg zilver behaalde. Ook de boot- en treinreis, die veertien dagen in beslag namen, waren voor de weinig verwendende sporters van toen een geweldige ervaring. Duidelijk wordt dat voor mw. Smit-Vierdag geld geen rol speelde, deelnemen was voor haar belangrijker. Trainen gebeurde slechts twee of drie avonden per week en zij voorzag jarenlang in haar eigen onderhoud als lerares gymnastiek en docente zwemmen aan de Academie voor Lichamelijke Opvoeding.

Uitsnede van de voorkant van Olympische Rituelen.

BOESIGNALLEMENTEN

Wilfred van Buuren

Mark Hoogstad, De macht van water. Marcel Wouda en de opkomst van het Nederlandse zwemmen (Prometheus/NRC Handelsblad, Amsterdam etc. 2001), 272 pagina's, prijs E 15,70, ISBN 90-446-0068-0.

Eindelijk verschijnt er eens een serieus boek over de Nederlandse zwemsport en wat gebeurt er? Journalisten lichten er één affaire uit en negeren de rest van het boek. Ongewenste seksuele intimiteit in de zwemsport. Arts misbruikte zwemkampioen. Met dergelijke krantenkoppen haalde de biografie van Marcel Wouda de publiciteit.

“Veel langer dan nodig was, zat hij d'r aan met zijn vingers.”

Eind 1991 bezoekt Marcel Wouda een medisch specialist in het Sint Anna-ziekenhuis in Geldrop. Op verzoek van de arts ontkleedt Wouda zich en trekt hij ook zijn onderbroek uit. “Voor ik het wist zat-ie even later aan m'n zaakje te rommelen. Veel langer dan nodig was, zat hij d'r aan met zijn vingers. Natuurlijk voelde ik me daar vreselijk onprettig bij.” (citaat Wouda). Een paar maanden later herhaalt zich de geschiedenis.

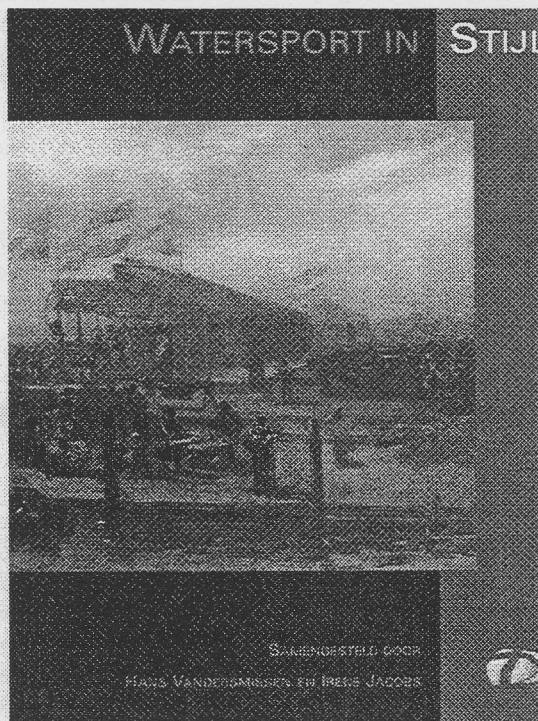
Bij een derde consult weigert Wouda z'n kleren uit te doen. Hij gaat nooit meer naar deze dokter en stopt zijn vervelende ervaringen weg. Pas drie jaar later vertelt hij over de handtastelijkheden aan een sportpsychologe en pas na afloop van zijn loopbaan als topsporter treedt Wouda met het verhaal naar buiten en heeft Mark Hoogstraten, sportredacteur bij NRC Handelsblad, een journalistieke primeur. Wat heeft het voorval Wouda achteraf geleerd? "Dat ik destijds wel heel veel voor het zwemmen over had. Een 'normaal' mens was na die eerste keer niet teruggegaan."

Helemaal normaal was Wouda inderdaad niet. Hij lag ruim 21 jaar bijna dagelijks in het water en zwom in die tijd circa 35.000 kilometer. Zijn motto was: "Een dag niet getraind is een dag niet geleefd." Zijn tomeloze ijver werd uiteindelijk beloond. Wouda werd als eerste Nederlandse man wereldkampioen zwemmen. Gelukkig beperkt het boek zich niet tot hoogtepunten, maar krijgen we ook tegenslagen te lezen, zoals de aantijgingen van dopinggebruik en het ontbreken van een olympische titel. Mooi wordt duidelijk gemaakt dat Wouda en zijn directe omgeving in het streven naar de absolute top lange tijd blind zijn geweest voor wat zich buiten het zwembad afspeelt. Wat te denken bijvoorbeeld van de beslissing van zijn ouders om uit elkaar te gaan en Marcel, met het oog op zijn olympische missie, pas zes maanden later te informeren over hun echtscheiding?

Behalve een biografie van Wouda geeft **De macht van water** ook een goed beeld van het sterk gewijzigde topsportklimaat in het Nederlandse zwemmen van de jaren negentig. Tijdens de Olympische Spelen van

Barcelona in 1992 won Nederland geen enkele medaille, in Sydney 2000 waren er vijf gouden medailles en behoorde Nederland met de Verenigde Staten en Australië tot de top drie van zwemlanden. Hoogstad wijst hiervoor verschillende verklaringen aan: de ommezwaai binnen de zwembond, de voortrekkersrol van PSV en regelneef Pa van den Hoogenband, de rol van NOC*NSF (meer geld in minder mensen) en een gewijzigde trainingsaanpak (kwaliteit in plaats van kwantiteit). Dat Hoogstad de rol van Wouda als aanjager in het professionaliseringsproces soms overschat, is hem vergeven. Een biografie overschat wel vaker het belang van zijn hoofdpersoon.

BOEKSIGNALEMENTEN Eva Hogenbirk

Watersport in stijl, Samengesteld door Hans Vandersmissen en Irene Jacobs, KR&ZV 'De Maas' / uitgeverij 'De Walrus', Maritiem Museum Rotterdam, 2001, 79 pagina's, prijs E 7.94, ISBN 90-76623-02-3.

Watersport in stijl is 'een inleiding en catalogus' van de tentoonstelling die in het Maritiem Museum te Rotterdam te bezichtigen was over 150 jaar pleziervaart in en om de stad. Dit gebeurde naar aanleiding van het even oude bestaan van watersportvereniging 'De Maas'. Toch gaat het niet alleen maar over deze Rotterdamse club, ook een 'Pré-Maastijdperk' en historisch materiaal is goed vertegenwoordigd. Gewonnen trofeeën, gebruikte kleding, technische tekeningen, oude foto's, portretten en het Maasservies deden oude tijden herleven. Heerlijk voor watersportliefhebbers. Tentoonstelling gemist? Wees gerust: het boek is misschien wel beter. Op kwalitatief zeer goed papier zijn alle tentoongestelde voorwerpen nog eens voor u op een rijtje gezet, inclusief historische achtergrond. Aanrader! □

ZANDKASTELEN

Jurryt van de Vooren

Een intelligente topsporter kan niet lezen, wil niet lezen en zal niet lezen. Wijsheid is het zich in alle overtuiging afwenden van verlokkingen en verleidingen die het zicht op de echte werkelijkheid ontnemen. Daarom kan een intelligente topsporter niet lezen, wil niet lezen en zal niet lezen.

Een Nederlandse sportjournalist schrijft wat iedereen schrijft – gisteren, vandaag en morgen. Niet omdat het waar is, maar omdat iedereen het schrijft. Niet omdat het nieuws is, maar omdat iedereen het schrijft. Net als op de kleuterschool zit iedereen bij elkaar in de zandbak en danst om de kasteeltjes. Als een kindervoetje per ongeluk een zandkasteeltje halveert of een regenbui het zand door elkaar mengt, bouwen de kinderen de volgende dag nieuwe kasteeltjes en daar dansen ze dan weer omheen. Niemand die nog weet hoe de kasteeltjes er gisteren uitzagen, niemand die meer weet dat de kasteeltjes van gisteren de mooiste aller tijden waren, want die van vandaag zijn mooier dan de mooiste aller tijden.

Voordat de Nederlandse Olympische ploeg begon aan de Winterspelen was er een zandkasteeltje gebouwd, waar de sportjournalisten graag bij dansten. Nederlandse sporters hebben geen winnersmentaliteit. Zij worden vierde en missen penalties. Iedereen schrijft het en iedereen zegt, want iedereen schrijft het en zegt het. Vlak voor de Winterspelen begonnen, verrees een nieuw kasteel. Nederlandse topsporters zijn aso-boeren, want niemand wil naar de openingsceremonie om de nationale vlag te dragen. Het kasteeltje was mooier dan gisteren en niemand wist het meer. Iedereen schrijft het en iedereen zegt het, want iedereen schrijft het en zegt het. Willoos en volkomen passief worden zij die dit schrijven door de geschiedenis geblazen – meningloos, inhoudloos, gedachtenloos.

“niemand die meer weet dat de kasteeltjes van gisteren de mooiste aller tijden waren, want die van vandaag zijn mooier dan de mooiste aller tijden”

Want hoe kunnen die twee gedachten naast elkaar bestaan? De openingsceremonie bezoeken om in de snerpende kou getuige te zijn van de nationale hoogmoedswaan van het organiserende land is het slechtste wat een sporter kan doen in de laatste fase van vier jaar intensieve voorbereiding. De spieren kunnen vastlopen, de concentratie wordt verbroken en het plezier gaat weg. Er is niets vervelenders dan nationale hoogmoed en het paraderen voor een loge vol stropdassen die niet weten dat er ook sporten bestaan zonder bal of puck. Als zo'n opening wat efficiënter en minder bombastisch wordt georganiseerd, is het de moeite om langs te komen. Wat ballonnetjes, een hok met duiven, kinderen met vlaggetjes, de president die zijn duim omhoog doet en let the Games begin. Maar nu staan de sporters uren lang met een lap met nationale kleuren om andere mensen zich belangrijk te laten voelen. Twee kasteeltjes, geen gedachte.

“Schrijf nooit meer dat Nederlandse sporters geen nationaal gevoel hebben als een week later dezelfde schrijver in zijn broek plast van vreugde bij weer een medaille van die eerder vervloekte sporter”

Zeg en schrijf iets over de openingsceremonie, die kort moet duren en voor de sporters wordt georganiseerd. Of zeg en schrijf iets over sporters zonder nationale gevoelens, die we moeten boycotten na het winnen van goud. Of zeg en schrijf iets over dat het bezoeken van de opening belangrijk is, en het winnen minder. Niet alles door elkaar gelijk, afhankelijk van hoe het geslachtsorgaan van de journalist erbij hangt die dag.

Schrijf nooit meer dat Nederlandse sporters geen nationaal gevoel hebben als een week later dezelfde schrijver in zijn broek plast van vreugde bij weer een medaille van die eerder vervloekte sporter. Het zit er alleen niet in, ben ik bang. Daarvoor leven we te veel in de waan van de dag. Het is daarom aan de sporter: als die intelligent is, kan die niet lezen, wil die niet lezen en zal die niet lezen. □

NIEUWS VAN STICHTING DE SPORTWERELD

Wilfred van Buuren

Vertrek Peter-Jan Mol

Peter-Jan Mol heeft in februari afscheid genomen van het bestuur van stichting de Sportwereld. Mol was vanaf 1997 actief in diverse functies: als lid van de redactie van de Sportwereld, als projectcoördinator, als penningmeester en uiteindelijk als secretaris. Wegens zijn grote inzet en verdiensten voor de stichting is Peter-Jan door het bestuur benoemd tot erelid van stichting de Sportwereld. Hij is hiermee het tweede erelid. Tot nog toe viel deze eer alleen te beurt aan Oscar Steens, medeoprichter en oud-voorzitter van de stichting. We wensen Peter-Jan veel geluk en succes in zijn nieuwe woonplaats (Nijmegen) en nieuwe baan (bij het NISB). De nieuwe secretaris van het bestuur is Peter Los.

Folder Sportarchieven

In het kader van het Project Sportarchieven heeft stichting de Sportwereld de informatiefolder **Sportarchieven de moeite waard!** uitgegeven. De folder biedt sportorganisaties concrete tips en richtlijnen voor het beheer van het eigen historisch archief. Stap voor stap wordt uitgelegd hoe de archivering aangepakt kan worden en waar hulp verkregen kan worden. De folder is samengesteld door Wilfred van Buuren. Hij kreeg daarbij hulp van een klankbordgroep met vertegenwoordigers van stichting de Sportwereld, het Algemeen Rijksarchief, de Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederland, NOC*NSF en de KNVB. De uitgave kwam tot stand met subsidies van het ministerie van VWS en SNS/NIL. De folder is via de sportbonden verspreid onder zo veel mogelijk sportverenigingen in Nederland. Verder is via een mailing bij het veelgelezen Archievenblad ook de archiefwereld bereikt. De eerste oplage van de folder van 20.000 stuks (!) is in januari en februari verzonden. Wegens de grote belangstelling zijn er 10.000 exemplaren bijgedrukt. Deze tweede oplage wordt in maart en april verspreid. Belangstellenden kunnen de folder (zolang de voorraad strekt) gratis bestellen via e-mail: desportwereld@hotmail.com of telefonisch: 020-6928903. Later dit jaar verschijnen het boek 'Handleiding beheer historisch sportarchief' en een CD-rom.

Uit de nieuwsbrief van Jurryt van de Vooren Toekomst sportmuseum in gevaar

Het Nederlandse Sportmuseum Olympion in Lelystad heeft geen toekomst op zijn huidige locatie. Daarom moet het zo snel mogelijk verhuizen naar Amsterdam. Ook moet de invulling worden veranderd van passieve recreatie naar actieve betrokkenheid van de bezoeker. Dat zijn de aanbevelingen van Boer & Croon Management Consultants in opdracht van Olympion. Er is zeker plaats voor en behoefte aan een nationaal sportmuseum, blijkt uit een analyse onder de betrokken partijen, waaronder het NOC*NSF. Lelystad ligt echter te ver weg en

daarom zou het beste zijn onderdak te zoeken in de directe omgeving van het Olympisch Stadion in Amsterdam. Daar zou de collectie kunnen worden ondergebracht, wat aansluit bij een diep gevoelde behoefte bij onder meer sporthistorici voor een centraal sportinstituut. De bezoeker zou verder actiever dan voorheen zijn weg moeten vinden door het museum. Daarvoor is het ronduit gruwelijke begrip Doeseum geïntroduceerd. Als goede voorbeelden worden de 'Deutsches Sport- und Olympiamuseum' en het Olympisch Museum van Juan Antonio Samaranch genoemd. Olympion vreest serieus voor het voortbestaan indien bovenstaande veranderingen niet worden doorgevoerd. Uit een statistiek blijkt bijvoorbeeld dat de afgelopen jaren structureel verlies is geleden, op één jaar na met veel subsidiegelden. Als daarin geen verandering wordt gebracht, kunnen we binnenkort het licht uitdoen in Lelystad.

Unieke tentoonstellingcyclus in Olympisch portiershuisje

Deze week is definitief over het lot beslist van het Portiershuisje bij het Olympisch Stadion in Amsterdam. Na een gevecht van jaren tussen stadsdeel Oud-Zuid en de Stichting OlympiaSirene heeft de deelraad besloten dat het huisje vijftig meter zal worden verschoven in de richting van de Citroën-garage. Ook wordt de monumentenstatus gehandhaafd. Stichting OlympiaSirene is direct begonnen met het organiseren van een viertal tentoonstellingen. Daarmee wordt meteen invulling gegeven aan de nieuwe functie van het huisje. Het idee is namelijk om er een klein museum en startplaats voor rondleidingen over het terrein van het Olympische Stadion van te maken. De bereidheid van andere partijen om materiaal af te staan is enorm. Als eerste komt er een tentoonstelling over de gloriejaren van Ajax in het Olympisch Stadion. Het Ajax-museum heeft zijn medewerking toegezegd en levert historisch materiaal. Verder wordt aandacht besteed aan de architectuur van het Stadion, het Portiershuisje en de Citroën-garages, die als één geheel door Jan Wils is ontworpen. De kleindochter van Wils heeft beloofd unieke foto's en andere documenten uit de familie ter beschikking te stellen. Ook Citroën staat materiaal in bruikleen af. De derde tentoonstelling gaat over het huisje zelf en de mensen die daar hebben gewoond. Dat waren onder meer Chris en Elles Berger, die -hoe kan het inmiddels anders- persoonlijke attributen zullen afstaan voor vermoedelijk de meest emotionele tentoonstelling van de vier. Tot slot werken OlympiaSirene en het Sportmuseum Olympion samen in een tentoonstelling over sport en cultuur. Daaraan zal Frank Rijkaard een bijdrage leveren, waarbij ik me nu nog niets kan voorstellen.

Uiterlijk in de zomer van 2002 moet dit alles beginnen en misschien zelfs al eerder. Via deze nieuwsbrief blijven we natuurlijk op de hoogte. Hoe dan ook: Amsterdam is een mooi instituut rijker. Ongetwijfeld moeten daar nog veel meer leuke dingen te organiseren zijn, zoals lezingen, andere tentoonstellingen en discussies. ▣

**RIE MASTENBROEK:
IN GESPREK MET DE KEIZERIN VAN BERLIJN**
Mark Westerhuis

Rie Mastenbroek was zeventien jaar oud toen ze tijdens de Olympische Spelen van 1936 in Berlijn driemaal goud en eenmaal zilver won bij het onderdeel zwemmen. Inmiddels is ze 82 en hoewel ze aanvankelijk wat terughoudend was in haar toestemming om geïnterviewd te worden, bleek ze uiteindelijk bereid om ruim twee uur openhartig over haar ervaringen te vertellen.

Het begin

Elf jaar oud was ik ongeveer toen ik begon met zwemmen. Een vriendinnetje van de lagere school nam me mee naar het zwembad. 35 cent kostte het om twintig minuten te mogen zwemmen. Na die twintig minuten ging er een fluitje en dan moest je het bad uit. Ik kon in het begin eigenlijk alleen zwemmen als ik eens 35 cent kreeg. Niet veel later, het zal denk ik 1931 geweest zijn, moest mijn moeder komen om te spreken met mevrouw Braun. Die mevrouw Braun was de moeder en trainster van Marie ('zus', red.) Braun, die in 1928 in Amsterdam Olympisch kampioen op de 100 meter rugslag was geworden. Vandaar dat ze meestal 'ma' Braun werd genoemd. 'Ma' zei tegen mijn moeder dat ik goed kon zwemmen en dat ze een Olympisch kampioene van me zou maken. Wisten mijn moeder en ik veel wat dat was. In ieder geval moest ik vanaf dat moment vaker zwemmen en werd mevrouw Braun mijn trainster.

Een gat voor je zwempak

Een abonnement kostte in die tijd twintig gulden. Mijn moeder kon dat natuurlijk niet ophoesten, dus kreeg ik het van de directeur van het zwembad. Het bestond uit een nummer op je badpak. Ik had nummer 243. Als je gezwommen had, deed je het badhokje aan de achterkant open en dan was daar een soort gat waar je je badpak in kon gooien. De volgende dag lag het dan weer netjes opgevouwen klaar. Er waren in die tijd alleen van die wollen badpakken. Zo nu en dan zat het kruis je bijna in je strot, die dingen werden natuurlijk steeds kleiner. Ik trainde in die tijd vijf dagen in de week, maar ik zwom bijna elke dag. Zondags gingen we altijd met een grote groep jongens en meiden. Dan maakten we met zijn allen het bad onveilig.

Trainen en een pierebadje

Of ik het altijd leuk vond om te trainen? Dat weet ik niet. Ik vond het natuurlijk ook wel eens niet zo plezierig. Maar dan moest het toch, want je had niks te zeggen. Om de veertien dagen was er een wedstrijd, dan moest je gewoon gaan. Nu kijken ze waar ze de meeste dollars kunnen verdienen, maar dat was er toen natuurlijk helemaal niet, ben je gek. Trainen deed ik in de middagpauze van school: ik was om tien voor half een in het bad en moest om tien voor half twee weer op school zijn. Na de training had ik vaak geen tijd om mijn fiets in de kelder te zetten, zoals het hoorde. Die gooide ik dan zomaar wat aan de zijkant en dan gleed 'ie vanzelf ergens onder. Op de training zwom ik steeds in stukken van 400 meter: rugslag, borstcrawl, alleen met de armen,

alleen met de benen enzovoort. In totaal 2400 meter per training. En dat allemaal in een badje van twintig meter lengte. Op vijftien meter hing een staaldraad en die vijf meter achter het staaldraad was het lesbadje. Een pierebadje van veertig centimeter diep. Als er dan eens weinig mensen waren, kon je doorzwemmen. Zo haalde ik mijn hele handen open, want die bodem was uitgemergeld door de douches die daar stonden. Ik had helemaal niet het idee dat ik 'goed' was, daar dacht ik echt helemaal niet bij na. Het liep gewoon zo.

Later, toen ik was uitverkoren voor de Olympische Spelen, mocht ik trainen in het zwembad van een roei- en zeilvereniging in Rotterdam. Die hadden een wedstrijd-bad voor zichzelf. Dat was allemaal kouwe kak en het was dan ook heel wat dat ik daar kon gaan trainen.

**Europese Kampioenschappen 1934 Maagdenburg
Duitsland**

We gingen met de trein naar Duitsland. In die trein begon ik te menstrueren en dat deed ik nog toen ik tien dagen later weer thuiskwam. Ik was in die tijd ook vijf kilo afgevallen. Er zat dus iets niet goed in mijn lichaam. Zelf wist ik als vijftienjarige nog van niets en mijn trainster interesseerde dat allemaal ook niks. De enige die me echt hielp was een waterpoloër. Masschat heette hij, een Utrechter die in Hamburg woonde. Ik wist niet wat maandverband was in het Duits. Dat wist hij ook niet, maar we zijn samen naar een winkel gegaan en hebben het gevonden. Maandverband was in die tijd iets aparts; niet iets wat je zo gemakkelijk kunt krijgen als tegenwoordig. Nu is het sowieso al ondenkbaar dat je tijdens een kampioenschap of de Olympische Spelen menstrueert. Daar slikken ze nu allemaal de pil voor. Het eigenaardige was dat ik op die Europese Kampioenschappen van 1934 wel driemaal goud won en eenmaal zilver en een wereldrecord verbeterde, terwijl ik menstrueerde. Dat kon helemaal niet. Eigenlijk had ik een heel verkeerd lichaam, denk ik. Ik reageerde helemaal verkeerd. Dan ga je natuurlijk niet denken: over twee jaar doe ik dat nog eens, ben je gek.

Selectie voor de Olympische Spelen

Selectie vond gewoon plaats tijdens de Nederlandse Kampioenschappen. Dat betekende 100 meter rugslag tegen Nida Senff, die op de Olympische Spelen van Berlijn goud zou winnen, 100 meter vrije slag tegen Willy den Ouden en 400 meter vrije slag tegen Tiny Wagner. Maar dat is om de een of andere reden niet doorgegaan. Ik mocht niet zwemmen, maar ben toch geselecteerd.

Er waren in die tijd maar drie zwemslagen, vlinderslag bestond nog niet. Dat had ik ook graag willen zwemmen. Ja... dan had ik klappen uitgedeeld, dat kan je niet geloven. Schoolslag wilde ik ook wel zwemmen, maar ik 'schaarde' en dat mag niet. Je moet beide benen tegelijk uitslaan en sluiten, maar ik ging altijd eerst met het ene been en dan met het andere. Ik mocht dus niet meedoen en dat is wel jammer, anders had ik misschien nog wel meer gewonnen. Een officiële brief waarin stond dat je was geselecteerd om naar de Olympische Spelen te gaan? Nee, dat bestond helemaal niet! Iedereen die was uitverkoren had deelgenomen aan de Nederlandse

Kampioenschappen en die gingen. Zo was het ook met de wielrenners en de schaatsers: je kreeg er geen brief over. Op een gegeven moment is er een grote doos thuis gekomen. Ik zei tegen mijn moeder: „Wat is dat nou?” „Ze zei: „Kijk maar.” Zat er een Blue Band hoedje in. Zo'n wit hoedje met een blauw lintje, door de Bonnetrie gestuurd. Mevrouw Lotsy had de uniformen uitgezocht. Nou, die jurken hingen voor geen stuiver: helemaal schots en scheef. Dat was een aanfluiting en dan werd er nog bij gezegd dat je zelf de sokken en de schoenen moest kopen bij de Bata, want daar kostten schoenen maar fl. 1,50.

Reis naar Berlijn en verblijf in het *Frauenheim*

Ik vertrok een week voor de anderen met de trein naar Berlijn. Samen met Hans Haasman, een schoonspringer en Piet Stam, een zwemmer. Zij kwamen allebei uit Indonesië en hadden met mij getraind in het zwembad van die roei- en zeilvereniging in Rotterdam. Mevrouw Braun moest zonnig nog kijken hoe ik het 'Kiefern' deed. Maar ja, wat Kiefer kan, dat kan ik niet. Dat was dat keerpunt hè. Dat kon ik helemaal niet, nooit gekund en ik had er ook geen zin in. Keerpunten waren mijn slechtste dingen. Ik gebruikte het altijd als rustpunt.

In Berlijn verbleven de vrouwen in het *Frauenheim*, dat eigenlijk het *Friesenhaus* heette. De mannen zaten op een half uur van het stadion; verder weg dus. Dat *Frauenheim* was een heel groot gebouw. Naderhand is het de 'Hogeschool voor *Leibesübungen*' geworden, want er was een zwembad bij. Zowel een binnenbad als een buitenbad. Ja, dat was een heel groot gebouw. Toen ik in 1986 was uitgenodigd voor de viering van 'vijftig jaar Berlijn' was het gebouw nog bezet door de Engelsen en mocht ik er niet naar toe. Jammer, ik had er graag nog eens willen kijken. In de eerste dagen van de Olympische Spelen was ik er nog alleen. De rest van de Nederlandse ploeg zou pas later komen. Vaak ging ik dan 's avonds bij het scherm kijken, of met die twee knullen, Hans en Piet, naar het stadion. Later ging ik samen met Kees Kerdel eigenlijk overal kijken. Tenminste, als ik zelf niet hoefde te zwemmen. Ik had natuurlijk niet zoveel tijd, want ik moest zo'n twee keer per dag starten. Het liefst keek ik naar atletiek. Dat vind ik echt een wereldsport, maar ik hou eigenlijk wel van de meeste sporten. Alleen worstelen en krachtsport daar ben ik niet gek op. Wel heb ik altijd graag Bep van Klaveren zien boksen. Maar dat is omdat ik hem van dichtbij heb meegemaakt, want ik ging wel eens naar een sportschool in Rotterdam om te trainen en daar kwam Bep van Klaveren ook. Dan stonden Bep en ik ons een half uur lang wezenloos te springen met touwtjespringen.

Voor de jongens, Hans en Piet, nam ik altijd boterhammen mee. Ze hadden een wat rare eetgewoonte, want ze wilden altijd brood met ham en jam. Dat maakte ik dan voor ze klaar, zodat ze niet een half uur heen en terug hoefden te reizen naar het restaurant. Zo heb ik die jongens een week lang gefourageerd.

De Olympische Spelen

Aan de wedstrijden zelf bewaar ik eigenlijk geen hele bijzondere herinneringen, dat gebeurde gewoon. Ik dacht: "Ik heb op de Europese Kampioenschappen twee

jaar geleden in Maagdenburg driemaal goud gewonnen, dat wil ik nog wel een keer." Nee, die gedachte van De Coubertin - dat deelnemen belangrijker is dan winnen - daar stond ik helemaal niet bij stil. Daar stond niemand bij stil, want het is eigenlijk onzin. Als je deelneemt, wil je winnen: daar ga je voor.

Apart was wel dat je niet, zoals nu, alles van je tegenstanders wist. Bij de 100 meter vrije slag wist de Argentijnse Janet Campbell helemaal niet wie Rie Mastenbroek was. Ze dacht dat zij de snelste van de wereld was. Ik wist trouwens ook helemaal niet wie zij was, maar ze werd wel tweede. De Duitse Gisela Ahrendt, die derde zou worden, kende ik nog wel van de Europese Kampioenschappen in Maagdenburg.

Mijn mooiste herinneringen aan de Olympische Spelen van 1936 zijn toch vooral de openingsceremonie en de huldiging van de 400 meter vrije slag. De openingsceremonie was destijds nog niet zo'n grote show als het de laatste jaren is bij de Olympische Spelen. In Berlijn was het nog puur. De deelnemers van alle landen kwamen het stadion binnen terwijl er een enorm groot, helemaal in het wit gekleed, koor zong. Daarna liep alles en iedereen door elkaar, wat een chaos opleverde. Echt indrukwekkend: al die landen, al die mensen, die duiven die ze loslieten, dat prachtige koor. Ik heb daar nog een grammofoonplaat van. De huldiging van de 400 meter vrije slag, 's avonds laat in het stadion, vond ik ook heel indrukwekkend. Dat gebeurde pas na afloop van een hele spannende en langdurige wedstrijd polsstokhoogspringen tussen een Japanner en een Amerikaan. Het was al helemaal donker en de schijnwerpers gingen allemaal naar één punt. Op dat punt vond de huldiging plaats. Dat was toch wel heel mooi.

Na de Olympische Spelen

De treinreis terug duurde wel veertien uur. Op ieder station werd gestopt en dan kwam er van alles de trein in: kisten met eieren, kisten met Deventer koek, ik kan het allemaal niet opnoemen. In Rotterdam ben ik ingehaald in een grote limousine. Thuis stond het hele huis onder de bloemen, fruit en gebak. Dat hebben we later bijna allemaal naar het ziekenhuis gestuurd, want wij wisten niet wat we er mee moesten doen. Toen ik om half vijf 's nachts thuiskwam, stonden er allemaal filmmensen in de keuken met wel vierhonderd kilo aan apparatuur bij zich. Maar ik had helemaal geen zin meer om nog wat voor de camera te zeggen. Dat vonden ze niet zo sympathiek.

Toch hebben de Olympische Spelen van 1936 wel een grote invloed op mijn leven gehad. Nog steeds kent iedereen me. Ik krijg nog altijd van over de hele wereld vragen om een handtekening. Mijn buurvrouw heeft daar geluk mee, want die spaart postzegels en ze krijgt altijd de zegels van mij. Maar ik begrijp niet waarom dat nog altijd doorgaat.

Na de Olympische Spelen in Berlijn ben ik eigenlijk vrij snel gestopt met zwemmen. Ik had er geen zin meer in. Er kwamen zoveel dingen op me af; de één na de ander zat aan me te trekken. De één zei dat ik het zus moest doen, volgens de ander moest het weer zo. Ik voelde me net een weerloos dier en er kwam er niet één met een goede oplossing. Er is ook nog een hele vervelende

toestand geweest met mijn trainster. Ze heeft geprobeerd mijn moeder uit de ouderlijke macht te laten onttrekken, om zo zelf meer macht over mij te krijgen. Dat is gelukkig niet gelukt.

Sport en Olympische Spelen nu

De huidige Olympische Spelen, wat heeft dat nou nog met sport te maken? Het is toch allemaal showbusiness. Die Australiërs, als je kijkt hoe die met de aboriginals zijn omgegaan, en dan mag die Cathy Freeman de vlam binnen dragen. Dat is toch propaganda. Ik vind het ook een schande dat China de Olympische Spelen krijgt, terwijl daar mensen worden doodgeschoten. Dat heb ik zelf op televisie gezien. Het is allemaal commercie. Dat heeft niks met sport te maken. Ze zullen er wel achter komen denk ik. Wat dat betreft heb ik wel vertrouwen in die nieuwe voorzitter, die Belg Rogge. Ik denk dat hij er voor gaat zorgen dat de Olympische Spelen weer vereenvoudigd worden en dat er veel sporten uitgaan. Want bijvoorbeeld die 50 meter zwemmen, dat is toch flauwekul. Het ergert me ook wel eens dat je zo weinig hoort van die Edith van Dijk, die vijf, tien en 25 kilometer zwemt. Dat is voor mij een kanjer. Iemand die vijftig meter zwemt, daar haal ik mijn neus voor op. Daar was ik niet eens aan begonnen. Ik heb ook bewondering voor Leontien van Moorsel, wat die gepresteerd heeft. Dan denk ik wel eens: „Wat verbeeldt die Inge de Bruin zich wel met haar korte afstanden? Dat is toch niks in vergelijking met Leontien van Moorsel?” Hetzelfde met Nellie Cooman, die kon niet eens 100 meter lopen. Fanny Blankers, ja die heeft wat gepresteerd, zondermeer. En Lance Armstrong is natuurlijk een exceptioneel geval, daar kun je niet één, daar kun je wel tien hoedjes voor afnemen. □

Rie Mastenbroek vers uit het water na haar gouden winst in 1936.

ER IS MAAR EEN WERELDUURRECORD GEHANNES ROND HET SNELHEIDSRECORD

Remco van der Plas

Op 8 september 2000 behaalde Eddy Merckx zonder een meter te fietsen weer eens het nieuws. Hij kreeg zijn werelduurrecord uit 1972 terug. Alle recordverbeteringen die daarna plaatsvonden, werden op niet reglementaire fietsen gevestigd en werden niet langer als uurrecord erkend.¹ Op 27 oktober zette Chris Boardman die regerend recordhouder was, het record opnieuw op zijn naam. Gebruikmakend van een reglementaire racefiets kwam hij slechts tien meter verder dan Eddy Merckx. Rond het werelduurrecord is veel te doen geweest.

In het wielrennen is het werelduurrecord het enige snelheidsrecord dat telt. Wie zou denken dat de UCI zuinig op haar meest prestigieuze record is, komt bedrogen uit. Tenzij men het geklungel rond het werelduurrecord verklaren wil uit een overdreven beschermzucht. De bijzondere status van het uurrecord blijkt verder uit het feit dat toen de UCI in 1950 overging tot officiële erkenning van wereldrecords alle voorgaande records geschrapt werden, behalve het uurrecord bij de heren beroepsrenners. Dit leidde er bij het damesuurrecord toe, dat nadat een officieel uurrecord gevestigd was het twee maal verbeterd kon worden zonder dat de afstand van het vroegere, officieuze record verbeterd werd. In 1898 had Willie Hamilton zich bij zijn record gang laten maken door het licht van een ronddraaiende schijnwerper die de gewenste snelheid aangaf. Het record werd uiteindelijk erkend met de aantekening dat verder gebruik van schijnwerpers niet was toegestaan. Totdat Francesco Moser het record van Eddy Merckx zou verbeteren, golden de bezwaren voornamelijk niet het al dan niet toegestane materiaal, maar de werkelijke baanlengte. Deze is afhankelijk van waar de baan opgemeten wordt.

In de jaren 1912-1914 hielden de Fransman Michel Berthet, recordhouder sinds 1907, en de Zwitser Oscar Egg de recordliefhebbers in hun ban. Zij verbeterden om en om ieder het record driemaal. Het recordduel tussen Berthet en Egg, die hun records vestigden op de Parijse Buffalo-baan, leek in 1913 verstoord te worden door Richard Weise die het record in Berlijn scheper stelde. De Buffalo-baan werd opnieuw gemeten en deze bleek 170 centimeter langer te zijn dan de eerder officieel vast gestelde lengte. Het record van Egg werd naar boven bijgesteld en Weise verdween van de recordlijst. Egg hechte bijzonder veel waarde aan zijn laatste record. De Fransman Francis Faure reed in juli 1933 als eerste meer dan 45 km in een uur. Het record, gevestigd op de Velocar (een ligfiets), werd voorlopig erkend maar tijdens het UCI congres later dat jaar toch

¹ De Mexico records van Moser staan nog op de +600 meter tabel. De records van 1993-1994 staan te boek als absolute records – één uur. Het record van Boardman uit 1996 staat nog te boek als beste uurprestatie.

geschrappt hoewel met deze fiets geen enkel reglement overtreden werd. Tijdens dat congres werd een speciale commissie ingesteld die de definitie van een fiets moest vaststellen. Deze in 1934 vastgestelde definities gelden tot vandaag de dag.

Eind augustus 1933 was Egg met de Fransman Maurice Richard in St. Truiden voor diens recordpoging, toen het nieuws bekend werd dat Jan van Hout in het nabij gelegen Roermond het record verbeterd had. Egg was in het geheel niet overtuigd dat de baan de opgegeven lengte had en bij nameting door hem bleek dat de baan ruim drie meter korter was dan officieel was vastgesteld. De berekening van Egg kloptr niet, maar vier dagen na van Hout stelde Richard het record scherper. De NWU verzuumde de betreffende documenten naar de UCI te zenden en Van Hout zag zijn record nooit erkend. Inmiddels is dit is door de UCI rechtgezet.

Had Egg op zijn manier zijn best gedaan het record te behouden. Zijn vroegere opponent Berthet, inmiddels 47, probeerde daadwerkelijk het record te heroveren. Op een Vélo-Torpille, een ligfiets, legde hij in een uur 49,922 km af. Deze prestatie werd nooit als record erkend omdat ook deze fiets toen niet aan de reglementen voldeed.

De recordactiviteiten concentreerden zich de eerstvolgende jaren op de Vigorelli-baan in Milaan. In de periode 1935-1958 werd het werelduurrecord daar negenmaal verbeterd. Aanvankelijk probleemloos, totdat er ook vragen rezen over de exact afgelegde afstand. Kolonel Beaupuis, lid van het directiecomité van de Franse wielervederatie, overlegde in 1948 tijdens een congres van de UCI een rapport waaruit bleek dat in de bochten niet op de juiste hoogte werden gereden waardoor er per ronde 63 cm minder werd afgelegd. Voor de toenmalige recordhouder Fausto Coppi betekende dat zijn record met 73 meter werd teruggebracht van 45,871 naar 45,798 km. Met het record van Coppi werden ook die van Richard, Slaats en Archambaud opnieuw vastgesteld, maar vreemd genoeg niet het record van Olmo. De discussie bleef voortduren en in 1956 werd het record van Coppi opnieuw herzien. Het werd nu berekend op 45,848 km. De toen vastgestelde baanafstand werd echter niet doorberekend in andere op Vigorelli gevestigde records. De records van Richard, Slaats en Archambaud staan nog steeds op foutieve 'Beaupuis-afstanden'.

Het bleef rustig tot 1967. Geen opnieuw gemeten banen of afgekeurde fietsen, maar een nieuwe meer eigentijdse problematiek: de dopingcontrole. Jacques Anquetil verbeterde voor de tweede keer het uurrecord, hij weigerde de dopingcontrole te ondergaan: het record gold niet.

Na het record dat Ferdinand Bracke in Rome had gevestigd, kwamen de hoger gelegen banen in Mexico in zwang. De records daar door Ole Ritter en Eddy Merckx behaald, leverden geen problemen op. In 1975 deed Roy Schuiten tot tweemaal toe vergeefse pogingen het record te verbeteren. Vooraf waren de dichte wielen die hij wilde gebruiken door de UCI afgekeurd, omdat het gebruik ervan tegen de reglementen was. Hoewel

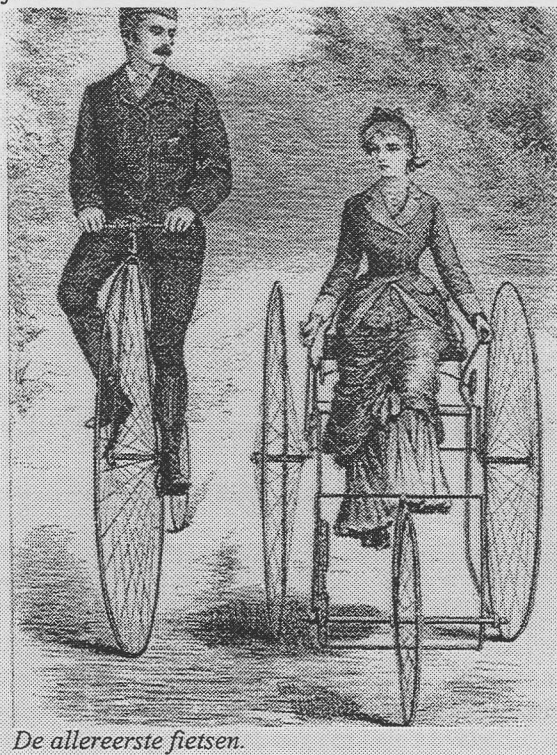
deze reglementen niet gewijzigd waren, bleken in 1984, toen Francesco Moser tweemaal het record verbeterde, deze bezwaren niet meer te bestaan. Voorlopig althans. In de jaren 1993-1996 werd het record nog zeven keer verbeterd. Op 6 september 1996 bracht Chris Boardman het record op 56,375 km.

Na de geslaagde poging van Moser ging de UCI er toe over de records te verdelen over meerdere categorieën: - 600 meter boven zeeniveau, + 600 meter boven zeeniveau (buitenbanen) en het record voor binnenbanen (zonder hoogte aanduiding). Het lijkt erop dat dit onderscheid alleen gemaakt werd om Moser nog meer records te kunnen laten vestigen. Hij stelde dan ook de records voor laagland- en binnenbanen scherper. Het record voor binnenbanen werd overigens gevestigd met een achterwiel met een niet reglementaire diameter (101 cm terwijl 60 tot 75 cm is toegestaan).

In 1993 heeft men alweer genoeg van de nieuwe indeling. Het record van Obree, gevestigd in Hamar, geldt weer als algemeen uurrecord. In 1994 vestigt Moser nog wel een nieuw record voor hooglandbanen.

Het bleef weer een aantal jaren stil rond het uurrecord, totdat de UCI besloot de reglementen toch maar toe te passen. Door zestien jaar gedogen leek er legitimering van het gebruik van dichte wielen te zijn ontstaan. Argument van de UCI is dat anders records uit verschillende tijdperken niet vergeleken kunnen worden. Fietsen moeten vergelijkbaar zijn met de fiets die Merckx gebruikte. Was men hierin consequent geweest, dan had men nog altijd fietsen uit 1893 moeten gebruiken.

De indeling van de officiële recordtabel (www.uci.ch/english/palmares/track/index.htm) is door de herhaaldelijke aanpassingen niet erg overzichtelijk te noemen. Beter lijkt het dat de UCI de tabel overneemt zoals gepubliceerd door het gezaghebbende VELO-jaarboek. Er kan ten slotte maar één werelduurrecord zijn. □

De allereerste fietsen.

VIJF VRAGEN AAN EEN VAN ONZE LEDEN...

Susan Smit

naam: Clemens Vollebergh
woonplaats: Nijmegen
opleiding: Lerarenopleiding, Aardrijkskunde en Geschiedenis/Katholieke Universiteit Nijmegen, Geschiedenis, Nieuwste geschiedenis na 1870
beroep: Journalist sport en gezondheid

1. Wat was uw eerste contact met sportgeschiedenis?

Door het lezen van 'Strijd over sport' van Ruud Stokvis kwam ik voor het eerst in contact met sportgeschiedenis.

2. Wat is uw eigen bijdrage aan het sporthistorisch onderzoek?

Ik heb een doctoraalscriptie geschreven over het ontstaan van de Nederlandse Sport Federatie. Verder kom ik in mijn werk als journalist soms heel nauw in contact met sportgeschiedenis. Zoals dit voorjaar in het laatste nummer van Nationaal Sport Magazine (na zeventien jaargangen), dat als thema 'Sportief cultureel erfgoed' had. Hierin interviewde ik Wilfred van Buuren en Peter-Jan Mol naar aanleiding van de activiteiten van Stichting de Sportwereld, waaronder de studiedag over sportarchieven.

3. Wat zijn de beste sporthistorische boeken die u gelezen hebt?

De boeken van Ruud Stokvis 'Strijd over sport' en 'De sportwereld'. Ook 'In de pas' van André Swijtink is een van mijn favorieten.

4. Wat vindt u belangrijke te bestuderen thema's op sporthistorisch gebied?

De geschiedenis van de sportvereniging en de geschie-

denis van de Nederlandse sporttijdschriften zijn naar mijn mening onderwerpen die zich goed lenen voor een historische beschrijving. Dit geldt ook voor de veranderende betekenis van sport in de samenleving.

Verder vind ik de houding van de samenleving en de sporters tegenover het gebruik van doping een interessant item. Tenslotte zijn sport en agressie (van vandalisme tot en met terrorisme) en ook sport en overheidssteun nog belangrijke te bestuderen thema's op dit gebied.

5. Hoe ziet u de toekomst voor sportgeschiedenis?

Positief, gelukkig wordt ook de politiek zich er steeds meer bewust van dat sport behoort tot het culturele erfgoed. Daardoor komt er meer geld vrij voor archivering en ontsluiting.

Sportgeschiedenis moet op zijn beurt een bijdrage leveren aan het actuele debat. Dat wil zeggen inspringen op actuele gebeurtenissen in de sport en niet blijven hangen bij stokpaardjes als 'Sport en de Tweede Wereldoorlog' of 'Sport en het koningshuis'. □

De Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaars van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

HET BESTUUR VAN STICHTING DE SPORTWERELD

bestaat uit:

Nico van Horn, Peter Los (secretaris), Jan van der Putten (penningmeester), Theo Stevens, Ruud Stokvis, Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinatoren: Wilfred van Buuren, Rogier Swagerman.

OPROEP: VRIJWILLIGERS GEZOCHT

Stichting de Sportwereld is van plan een studiebijeenkomst te organiseren over de geschiedenis van de autosport in Nederland. We hebben ideeën genoeg over de opzet en het programma van de bijeenkomst, we zoeken alleen nog enkele enthousiaste vrijwilligers die mee willen werken aan de organisatie. Denk hierbij aan het vastleggen van sprekers, het verzorgen van persberichten en dergelijke. Het gaat om een kleinschalig evenement (vergelijkbaar met onze bijeenkomst over de geschiedenis van het boksen van 12 april 2000), het werk van de vrijwilligers zal derhalve niet buitensporig veel tijd vergen. Belangstelling? Meld je aan bij stichting de Sportwereld via mail: desportwereld@hotmail.com of bel 020-6928903.

Advertentie

**EENVOUD IN VEELVOUD
EEN KOPIE
VOOR 3½ SPIE**

* Bij abonnees voor 5000 kopieën. Alle prijzen zijn excl. btw.

De beste kopie van Amsterdam
voordeliger per stuk, per dozijn,
per duizend en per gehele oplage.

**BRAND & PAUL
COPYRETTE**

Weteringschans 64a, 1017 XR Amsterdam
Amstelwijk 47, 1074 HW Amsterdam
Parnassusweg 212 en 218, 1076 AV Amsterdam
van Boerestraat 87, 1071 AT Amsterdam

VOORDEEL IN VEELVOUD

Colofon

De Sportwereld is een uitgave van Stichting de Sportwereld. Hoofdredactie: Wilfred van Buuren, Michiel Rehwinkel (eindredactie) en Eva Hogenbirk (hoofdredactie en lay-out). Redactionele medewerkers: Gerbrand Bakker, Heinze Bakker, Ab Bloemendaal, Theo Bollerman, Wilfred van Buuren, Zeger van Herwaarden, Nico van Horn, Hans Pars, Remco van der Plas, Dolf Pouw, Daniël Rewijk, Susan Smit, Koos Steendijk-Kuypers, Theo Stevens, Ruud Stokvis, Rogier Verkade, Renzo Verwer, Jurryt van de Vooren en Mark Westerhuis.

Redactieadres: Stichting de Sportwereld, Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam. Telefoon: 020-6928903.

Email: desportwereld@hotmail.com. Abonnementen: de Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers 16 E, studenten 13 E, instellingen 20 E. U kunt abonnee of medewerker worden door uw contributie over te maken via bank of giro op de Rabobank rekening 152109609 ten name van Stichting de Sportwereld, Uitgeest. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

SURF NAAR DE WEBSITE VAN STICHTING DE SPORTWERELD:

[HTTP://MEMBERS.XOOM.COM/SPORTWERELD](http://MEMBERS.XOOM.COM/SPORTWERELD)

SURF NAAR DE WEBSITE VAN MAGAZINE DE SPORTWERELD:

[HTTP://WWW.DESPORTWERELD.NL](http://WWW.DESPORTWERELD.NL)

(momenteel nog 'under construction')

ISSN: 1569-7169